

САВА ГОЛОВАНІВСЬКИЙ

ДНІПРОВІ

* * *

Ось —

— Розляпають

Сонячні плеса

Небеса

У веселім маю

Заспівають

— Гвинти

— і колеса

Про барвінкову

юність твою!

і проясняться

тіні і хмари

(Ну навіщо нам

хмара

і тінь?)

Будеш ти

— світова

— **НІАГАРА!**

Через

ТЕБЕ —

Всі наші

ПУТІ!

Будеш, діду,

Веселий

і **ЮНИЙ,**

як невтомні і сонячні

МИ,

Бо іде

До ясної **КОМУНИ**

наша міць

од брудної тюрми!

II

Пам'ятаєш?
— Татарин і турок
У твоїх
Срібнохвилях
Купавсь?
Все сховав
За злотистими мурами
ЧАС...

Тільки нас
Не сховають
— Ні будні,
— ні події,
— ні час,
— ні віки!

Уквітчалися
Баржі і судна
в електричні
вінки...

і тоді,
коли вольтів
Мільйони
Ти розкинеш
Угору
і вниз,
Ми у radoшах
Дійсности
втонемо
і забудуться:
Казка і сні.

Вільно — час
Посувається
Судном...
Гей, сріблястий
і сонячний
час!
— Тільки нас
не сховають
Будні!
Тільки
НАС!

Н. ЩЕРБИНА

ІЗ КНИГИ СВІТАННЯ

* * *

Чом ти виплакуєш інтелігентську душу свою?

Ось квітнуть барвінки й летучки. Гуляють метелики сині й червоні. Бджола поспішає з пахучим медком на ногах.

Цей ось дідок, який возе сміття, буде влюбленим татом твоїм, а дівча, що зігнулось, білизну пере на артілі — сестрою й товаришом. Кожен юнак буде другом, а жінка — знайомою.

В їх твоя дружба, вітчизна і радість.

Чи чуєш: із степу лунають пісні перемоги у такт із піснями учних димарів?!

Чому ж схилився над тином і плачеш?

Усміхнись, підійди до людей, запитай у їх їжі та праці, і ти будеш щасливий.

* * *

Водоспадні жита половіють і ніжно співають сонети вечірнього неба.

Дорогою тихо ступає жебрак.

Борода в його сива, як шпиль снігового верхів'я. А зморшки зрослися з волоссям. В руках загорілих ціпок, а на спині смутна, заялозена торба.

В тій торбі зав'язана туга моя.

* * *

Травневе, безумно-закохане сонце умить розтоплює лід, коли винести з льоху.

Так і твій сонячний погляд розтоплює серце моє, лиш підійду до кудлатих каштанів.

Я пробую часто піймати очима сяйво душі. Але погляд дівочий пада в зіниці мої, і я, засоромившись, ніжно встаю і одходю.

Н. Щербина

* * *

Стисну рукою коси твої, упаду на коліна, буду ридать.
Журно ти встанеш, руки заломиш, махнеш іздалеку: „Прощай!“

.....
Ти вже давно одійшла, і вітер осінній засипав сліди.

Чому ж в руках неначе і досі коси твої хвильові, а з уст мали-
нове: „Люблю“?!

* * *

Хто ти, що я кохаю тебе, і ніколи не бачив?

Хто ти, що я голублю тебе й, мов золотий крем'ях, ховаю на
дні свого серця?

Хто ти, невідома, незнана мені?

Хто ти, що я кохаю тебе, і ніколи не бачив?

К. ГОРДІЄНКО

СЛАВГОРОД¹⁾

(Повість)

(Продовження)

Люшня в ролі організатора жіноцтва. Блискучий виступ Люшнів на делегатських зборах. Ми не цінімо своїх героїв. Гасло самокритики в руках темних осіб часто призводить до дезорганізації передових лав. Розкол у делегатських зборах. Лихі вихватки проти славгородського активу. Примхи життя нас часто змушують іти вперекір нашим твердженням. Маленька суперечність між визвольними ідеями і семейним оточенням аж ніскільки не на заваді Люшні бути завзятим провідником визволення жінки з семейної неволі.

Насамперед Люшня зраня надів сорочку синього сукна з гудзиками „радість холостяка“, пішов до голярні „Молодість“ голитися (господи, скільки людям щастя даєш ти!). Бо який би нахаба насмілювався неохайним переступити поріг делегатських зборів, де мусить сьогодні з'явитися все активне славгородське жіноцтво? Люшня не міг, ніхто б не міг того вдіяти. Була неділя. Дівчата в святковому настрої, ясних спідницях, з букетами пахучих купчаків блукали на майдані. Жовтогарячі пахоші ті густим струменем били в груди — дзвеніло в скронях... Дівчата сором'язними поглядами милували енергійну з нафіксатуареним усом, заклопотану, з веселими очима постать, що діловим, але не позбавленим тої властивої лише Люшні легкості кроком простувала майданом.

...Тисячі струмочків, дотиків, незримих, лоскотливих, навіяли теплі спогади молодих днів, збентежили кров...

Пишний купчак майнув жовтогарячою дугою в повітрі, мальовниче красувався на могутніх грудях Люшневих, воднораз розпалений вереск, зойк дебелиї дівчини стряс майдан базарний, зойк зашарілої по вуха дівчини, змішаної, засоромленої, що, сповнена принадної краси дівочої, метнулася до подруги, вражена такою несподіванкою, стала в нерішучості — втікати чи доганяти?

Скільки втіхи, краси, веселощів!

То ж Люшня пожартував з ними, могутній, пишовусий лицар, сам Люшня! Дівчата з заздощами на подругу позирали. А Люшня,

¹⁾ Див. „Гарт“ №№ 2, 3, 4 — 5, 6, 7, 8 — 9, 10. 1928 р.

К. Гордієнко

сам сяючи, мов той купчак, у красі молодецькій, не обертався, далі простував, не спинявся навіть на запрошення приятелів зайти на пляшку пива — ніколи йому сьогодні — справи, ніяково, з виразом людини, обваженої справами тими, мов циганка талярами, розводив руками — через справи ті пляшки пива випити ніколи.

Біля своїх воріт Люшня побачив. . . Е! Що Люшня побачив! Струнка, граційна молодиця в синій спідниці, білій з горошком блузці хворостоиною заганяла кабанця. Люшня молодецьки метнувся, відчинив хвіртку на своє подвір'я. . . Молодиця блиснула чорнючими очима, всміхнулася чарівною посмішкою: що він робить, хай не пустує. . .

О, Люшня!.. Люшня вмів, знав, як пожартувати, вигадливий на те був, що вже молодиці та дівчата, було, насміються, коли він на весіллі гуля! Колись, е, що було колись. . .

. . . І тепер, коли ти відмежований цілою епохою, коли вже твої очі не дивляться так огняно, а на чолі вирізались глибокі зморшки державної мудрости, чимсь ефемерним здаються тобі сторінки минулих днів, дзвінких, блискучих, феєричних.

Якось на весіллі гуляв Люшня. Чи ж бо то хоч одне весілля відгулялося без Люшні колись? На все село гармоніст, а що вже дотепний! З веселощів, бувало, такого втне, що. . . до чого вже бувалий нарід славгородці! серед них чимало славних штукарів! — всі аж дивуються, і як то людині в голову може стрільнути таке! Чаколапівські дружки, мов ті квітки рум'яні, пишні, прикрашали весілля те. Чи ж то мало вславлені чепурухи, моргухи славгородські — дівчата ясноокі — далеко геть лунає слава, та кращих уже дружок, світилок на весь край не найти. Чаколапівські дівчата. . . Щоб вам коли чаколапівська дівчина вдягла спідницю в складках у поясі із плисовими вставками на чотири пілки! Та ніколи в світі! На таку ганьбу піти? Чаколапівська спідниця рясна аж у очах мигтить, на сім пілок, у поясі в зборах з рубчиковою оторочкою! Чаколапівка! То ж де, як не там ще й досі дівчата підтички носять аж до п'ят! А підтикаються! В Славгороді вже давно тої моди нема, а там ще досі старі звичаї. На ярмарку, бувало, заводуться або на делегатському з'їзді. . .

Літні жінки то просто так і кажуть: я як не підіткнуся, то через хату не пройду, обіда не зварю. Ось яка вона Чаколапівка! Що ж до співів, танців — то. . . З давніх-давен між Славгородом і Чаколапівкою запекла ворожнеча ведеться, та славгородські дівчата кажуть, що в них старі баби лише так танцюють, як чаколапівські дівчата, на думку ж тих, то славгородські хлопці танцюють, мов коні, а дівчата. . . Та чого тільки не накажуть одна на одне в запалі тих суперечок, то ж не нам тут суддями бути. На весіллі,

бувало, лише зійдуться славгородські й чаколапівські хлопці, дівчата, неминуче кривава бійка зчиниться... Власне одні й другі так і думають: що то за весілля без бійки? За що ж б'ються? Ні за що хіба битись парубкам? Що б то за парубки були? Хоч би одна дівчина тсді пішла за такого парубка? На весіллі в Семілетки... Ще колись дід його чумакував, старий був приїхав з Озова та оженився із сімнадцятилітньою. З того і пішло — Семілетка, Семілетка... Так ось на тому весіллі хлопці побилися за гармонію. Пристали до одного жонатого: продай та продай гармонію, нащо вона тобі, ти ж, мовляв, уже оженився, дай тепер і другому... Той не захотів...

Ну, зате насилу ноги додому поволік. Одні з одних як зачнуть сміятися — той не так сів, посміхнувся, дивиться, сякається... А далі як піде, як піде: і орють не так, і косять не так, і віз не такий... А що найголовніше — тини там кізяком заляпані. А хати! Хоч би одна з фронтоном! Коли б не славгородські парубки, то й галіфе не навчилися б носити. Та це б може ще нічого, цілком припустимо, що великі ці суперечності в звичаях між сусідніми селами і не призвели б до такої жорстокої, запеклої ворожнечі, та чого вже ніяк не могли дарувати славгородці чаколапівцям, так це того, що Параску в Чаколапівці звуть Напраскою! Такого вже знущання з людських прав славгородці ніяк не могли стерпіти! А вже як дійде до танців! Така буча, бойовисько справжнє між парубками зчиниться.

Нам невідомо, чи сам Люшня був тоді в запалі славгородського духу, чи то він просто без лихого наміру втяв те.

...Несамовитий зойк, галас, репет глушив темп оркестрової музики, кружляв у нестямі люд, розпалені, червоні лиця пашіли веселощами, від яких очі лізли на лоба, ллявся піт, в очманілому захваті ходила хата ходором, веселощі ті досягли своїх верховин, межували вже з безумством, наставала та напружена хвилина, її не кожному дано збагнути, що ось-ось шалений рух той спиниться, очманілий люд упаде на лави, безсилий...

Хвилина була гостра, катастрофічна. Одна лише людина не змішалася в цю мить, захоплена виром пристрастей, не позбавлена була холодної свідомості того неминучого, несподіваного, трагічного... Треба було запобігти тому, врятувати чесну госпду від ганьби тої. І він зумів... Єдиний, може, на весь Славгород.

Коли пишна, червона, мов малина, чаколапівська дружка кружляла планетою в рясній квітчастій спідниці семипілок, а на крутих, мов у Астарті, стегах її маяли обсіпані іскрами довгі аж до п'ят лискучі пасма прядива, що випросила вона на дарунок молодій,

надхнена хвиля раптом ударила в золоту голову Люшневу. Блимнув сірник у куряві, спалахнуло полум'я, мов би хто бензиною обілляв пишну спідницю, з тріском, мов гутаперча, зайнялося лискуче прядиво, димом, вереском, сполохами сповнилася хата. Второпавши, що це лише жарт, всі кинулися рятувати біду, мов крейда, чакола-півську дружку, що мало не зомліла з переляку. Сміху, галасу, гаму! Веселошів скільки! Від реготу кольки брали! Що то воно за штука-р отой Люшня! Серця молодичь... а очі! Та хіба тільки це? Хто так майстерно вареників з клоччям, барвінком наліпить там же на весіллі, бабів піддуре, що, як відомо, дратуються з того чи не більш, ніж тішаться? Неосяжна душа українська! З Люшнею скрізь веселошів не оберешся — чи то на весіллі, іменинах, чи на гулянці в день 1-го травня. То ж скажіть — ні за що шанувати таку людину славгородцям?

Яких, яких тільки спогадів не навіє отой базарний майдан недільний, яснобарвний, дівочий, коли ви заклопотано поспішаєте на делегатські збори?

Швидким, вимотаним кроком простував Люшня, стурбована зморшка набігла на марудне чоло йому, так бігти можна лише в важливих випадках — або коли в вас живіт болить, або коли вам треба робити доклад про міжнародній стан. Ступав твердо, рішуче, переконано, сповнений прихованого завзяття, стиха наспівував: „отаман іде, як голуб гуде“. Клубами вставала пилюга із-під чобіт його, легко, мов би на крилах радості, летів, землі не торкаючись (що там земля!), повний найрізноманітніших відчужень, якимсь легко-радісним чуттям повитий, мов би допіру з лазні вийшов, ідучи, мугичив: „засни, засни, красна дівко, заплющ карі очі“. Так. Хто скаже, які думи ховаються під суворим, важким чолом його, які проблеми хвилюють руду голову? Поспішав Люшня робити доклад про міжнародній стан. Чоботи його якісь хрести робили на манір вітрякових вітрил — це коли на душі було радісно, коли ж смуток обгортав душу, тоді чоботи його тяглися важко, плутано.

В селябуді на той час було вже повно делегаток, майоріли вишивані сорочки, мішма батистові блузки, кучерявилися голови, видно було напудрені лиця, облямовані легкими локонами, подекуди важкі коси спадали з голів, пахло сметаною і духами. На передній лаві сидів, так би мовити, жіночий актив славгородський. Точилася жвава, невимушена розмова... Жінка фінінспектора заявила, що страшенно не любить військових. Страхагентша цікавилася сусідчиним убранням нового крою. Бухгальтерша повідомила кооператоршу про сьогоднішню сварку в квартирі заврайзу. Жінка райтехника кивала на кооператоршу, що та повну скриню вже мануфактури

наскладала, ще й сьогодні полицю перекидала. Кооператорша кивала на жінку райтехніка, мовляв, яка богомільна, сьогодні навіть панихиду служила, завжди чудотворний образ до хати бере, а вчора гнилий окорок до кооперативу принесла, щоб чоловік продав. Жінка заварізу розповідала, хто скільки варення наварив. Жінка голови Райвику — хто зраджує свого чоловіка. Жінка начміла у захопленні розповідала про вчорашні іменини в голови Сільгоспу. Чи ж ні про що розмовляти жіночому активу славгородському, мало тем?

На задніх лавах (вишивані сорочки, порепані руки, засмаглі лиця) чимало теж балачок точилося — як робити краще полотно, про Клару Цеткіну. Палкі суперечки знялися навколо питань: як красити вовну, щітки миткальні робити, заготовляти сушню на зиму...

Авдиторія насторожилася. Увійшов Люшня, привітно до всіх посміхнувся, кивнув головою, тоді рубаним кроком із суворим виразом обличчя пройшов на естраду, до столу, за яким три славгородські активістки сиділи: Приндиха, Пшиндичка, Порошиха, що з великою радістю зустріли свого доповідача, тимчасом як він суворо посміхався, а передня лава виразно зирнулася, зашамотіла. Гамір стих. Люшня на трибуні. Очі авдиторії захоплено прилипили до ставної постати з енергійним виразом обличчя (сам коноплі з річки викидав!). Люшня насамперед трішки зніяковіло з властивої відповідальним робітникам скромності сказав, що взагалі не звик промовляти перед жіночими зборами, проте, кориться дисципліні, — метнув покірний погляд у бік Приндихи, що задоволено всміхнулася куточками вуст. О, Люшня — майстер слова! З першої фрази він придбав прихильність авдиторії, що радо загукала: „просимо“. Глибокодумний вираз ураз набіг на його всмішкувате обличчя, вираз, такий властивий славгородським державним мужам і голуб'ятникам.

Люшня говорив... Славгородці вже давно мали нагоду переконатися, що слів йому ніколи не бракувало, на яку б тему він не промовляв, широкого діапазону людина була. Як досвідчений промовець, він з першого ж слова опанував увагу мас, що зацікавлено прислухалася до таких незвичайних слів його. Говорив він про... І про що тільки він не говорив? Слова сипалися... Чи доводилося вам коли спостерігати, як сипляться стиглі яблука з рясної яблуні, коли хто раптом добре трусоне її, — падають зливою, товкмають плечі, потилицю, набивають ґулі на чолі, синці під очима...

Про стандартизацію, раціоналізацію виробництва, про реалізацію, контракцію врожаю, про інтенсифікацію сільського господарства, консолідацію, реорганізацію, структуру індустрії, про загрозу воєнної інтервенції, про експорт, імпорт, стимулювання, ресурси, периферію говорив він, рясно сипав словами, викликаючи майже однодушне

К. Гордієнко

захоплення аудиторії, що від великого напруження, мов приголомшена, не поворухнула й одним м'язем, зачудована з тих слів, лише глибоко зідхала...

То ж чималої слави він зажив собі тут — яскравий промовець, великий майстер промовницького слова.

Справивши таким чином належний ефект, з легким серцем Люшня вів далі мову про... Відкидаючи назад вишневого чуба, що від енергійної промови його нависав на очі, Люшня відчув себе в своїй стихії, робив підсумки досягненням.

— Ми розкріпостили жінку, — сказав він. Це була істина і Люшня завжди, при всякій нагоді не обминав її. — Раніш чоловік був паном своєї жінки. Тепер жінка — повноправна наша товаришка, — палко, мов Петро Пустельник, гукав він, хвилював жіночі серця, підносив, закликав до горіння, боротьби за новий побут, нові мрії... Взагалі Люшня був не позбавлений тієї привабливості, що властива сороклітнім мужчинам, особливо ще — коли розпалиться. Це не минуло ока передньої лави, що встигла між собою з приводу цього уже давно обмінятися думками — ладна завжди була слухати промови його із великою увагою, навіть захопленням. Це навіть не склалося від зіркового ока Люшневого — метнувши в передні лави блискучим поглядом, що, мабуть, мусило виявляти певну вдячність, прихильність, він вів далі (адже Люшня зовсім не був скупий на слова), в той час як аудиторія, зацкавлена цією чудовою, енергійною постаттю, що, певне, ляляла якесь незриме проміння, світло приязни на присутніх, засовгалася, загомоніла.

— А хороший хлопець той Люшня, — сказав у щирому захопленні завідувач поштово-телеграфної контори, що сидів на останній лаві (сюди вільної години сходилися чоловіки послухати справи делегатські). Завкооперативу Рідкакаша, приятель Люшнів, що сидів тут же, дав йому належну відповідь:

— А як же інакше, — сказав він. — тож не президент Думерг, буржуазна наволоч...

Говорив Люшня про зріст масової активності. Маса цікавляться не лише домашніми справами. Політика набирає актуального інтересу в масі. Жодної стінгазети в хаті-читальні, сельбуді ви не побачите без статті про міжнародню політику. Далі Люшня повідомив аудиторію про цікаву новину: нового бугая-сєментала придрав славгородський агропункт. На тому не обмежується корисна діяльність агропункту: незабаром прибуде краса і гордість селища, що має вславити й без того славне селище Славгород на всю округу — чистокровний орловський рисак вороної масти, що визначається своєю енергією, силою, швидкістю і витривалістю. Взагалі

Славгород

промовляв Люшня — все'дно, що баби місять глину, хату валькують — помалу-малу нагромаджував здобутки славгородського активу в один великий дім братерства й радости. Наприкінці він палко закликав делегаток до активної участі в майбутніх перевиборах до сільрад, бо в минулих перевиборах, докірливо кивнув головою він, щось дуже мало вони виявили себе... На що йому Приндиха лукаво тут же кинула: — Ну, ви не дуже-то, мовляв, на жіноцтво звертайте. Закид той справив щось дуже веселе вражіння на передню лаву, що аж ніяк не стурбована з того приснула, в той час як з-поміж вишиваних сорочок гукнула Параска Перепелиця: почекай-но ми ще скажемо!..

Люшня, звичайно, не заспокоївся на тім, цілком слушно корив він жіноцтво славгородське за пасивність ту, звертаючи слова свої головним чином як у бік Приндихи, так і передньої лави, де, як відомо, сидів чернобривий актив славгородський. Наприкінці він повідомив збори про новий будинок, що розпочав будувати комгосп біля вітряків під школу. Чудовий, просторий будинок, будуть вікна, двері... просив одвідувати.

Здається, все... Більш він нічого не сказав.

Авдиторія жваво відгукнулася на промову ту — оплесками, очима, гамором. Приндиха від імени делегаток щиро дякувала йому, хвально глянула, приязним поглядом обмилувала енергійне вусате обличчя.

Люшня тоді сів край столу, поважний, мов мандарин, вийняв блок-нот з кешені. Обличчя його було більш удумливе, ніж голови сільради, що сидить за зеленим столом, на якому нікелем вилискує апарат телефону, з наушниками — заглиблено слухає радіопередачу: „ой казала мені мати“, а його фотографує фотограф для журналу „Нове село“.

На пропозицію президії делегатки мусили висловити свою збагачену досвідом думку з приводу глибоко зачеплених Люшнею питань.

Делегатки чомусь довго вагалися, мружилися, мовчки, соромливо ззиралися, мов би хто запрошував їх на тур вальса. Лише коли Люшня виразно, насмішкувато обвів аудиторію очима, спинивши пильний погляд на передній лаві, докірливо хитнув головою в бік президії, з-за столу Пшиндичка вийнула шелестом... О, Люшня! досить йому тільки глянути... Передня лава вигуками підбадьорила браву молодицю (зірвалося навіть кілька оплесків). Сукня на ній була кольору лаванди, сама дрібна, філігранова, гнучка, граційна мов андалузка, Пшиндичка і без того не побавлена була певної енергійности (на передній лаві навіть зашамотіли, що вона чоловіка свого б'є — вайлуватого кооператора). Твердо, переконано говорила вона про завоювання жінкою все ширших позицій. Оксамитовий

голос її бренив радісними хвилями. За нею фінінспекторша Порошиха, смаглява, мініатюрна, мов креолка, не менш енергійна, активна молодиця (кращого вже, ніж у неї, варення з кизилу на весь Славгород не знайдете), виступила з промовою про новий побут. Її агатові очі горіли надією, перемогою, вірою в майбутнє... Струнка, мов генуезка, Гуцуха (чудова танцюристка) досить палко боронила права жінки під похвальний шелест передньої лави. Збита мов тиролька Чучнариха (ота, що відірвала вухо учневі — власне вона лише взяла його за вухо, він - то сам шарпонувся і відірвав) говорила щось про розкріпачення жінки й про двохспальні ліжка. То ж навперекір твердженням Люшневим, славгородський актив цілком довів працездатність свою, показав цікаву яскраву ілюстрацію емансипації... А ще ж не виступала Приндиha! Зрештою вона підвелася (важка артилерія, як дотепно завважив Люшня), дебела рум'яна владарка серця Люшневого, на оборону жіноцтва.

Хто сміє закидати славгородському активу пасивність? Хто сміє робити такі закиди? — енергійно напала вона під похвальний шопіт передньої лави на ворога, що поблажливо всміхався з того. — Невже так таки нічого і не зроблено, неville нема ніяких наслідків? Обличчя її матове, відтінку магнолії, палало завзяттям, гнівна, мов Медея, в великих сірих, пухастих очах її — Люшня знав, таких мрійливих — він раптом зустрів такий жорстокий, невластивий їй вираз... У своїй промові вона хвилювалася ще більш, ніж тоді, коли в неї на плиті молоко пригоряло. — В оздоровленні побуту, як і в громадській роботі славгородське жіноцтво значно поступило вперед. Вона сама, приміром, знає молодицю, що зробила собі 17 абортів і ні разу не зверталася ні до ворожбитства, ні до баби, а все тільки до лікарні... В інших галузях громадського, господарського життя жінка також бере активну участь. Жінка працює в культурних установах, у буякових товариствах, бере участь в організації ясел, шкіл крою і шиття, цікавиться фізкультурою... Правда, може, і є помилки, дефекти, але на те є певні об'єктивні умови, — ясно закінчила вона свою обґрунтовану доповідь під похвальне ствердження передньої лави, де, як відомо, сидів актив жіночий. Всебічний той огляд корисної роботи славгородського активу як серед самих делегаток, так і неорганізованої маси відрadoю напоїв серця доповідача, Приндиhi й активісток. Уже Люшня з приємним чуттям збирався підсумувати той голос маси, коли раптом із задніх лав підвелася вишивана сорочка, попрохала і їй дали слово. То була старша делегатка із Голої Долини — Параска Перепелиця, невдячна, на лихо, жінка, досить таки близькозора політично, що через неучтто своє не поставилася прихильно до доповіді, не

Славгород

побачила тих досягнень, що, завдяки невтомній роботі славгородського активу, так яскраво визначені тут. Навпаки, вона навіть насмілилася робити підозрілого ґатунку закиди, критикувати роботу, корити актив за бездіяльність. Та і сам актив, на її думку, був не на своєму місці, зовсім ледачий (подумайте — навіть не пасивний!), складався ніби-то із самих міщанок, що днями цілими варення варять, плетуть кружева, плітки, що-дня бігають по матерію на базар та по новини, в гамаках вигойдують дебелі тіла (лихо моє — чи не на Приндиху це?!), вечорами ж лотом забавляються та фліртом, п'ють чаї з варенням та пащекують, а до роботи між селянками їм діла немає. Яких тільки наклепів не кидала вона, як тільки не неславила славгородських активісток! Яким справедливим обуренням палали два ряди передніх лав. Повнокровні лиця, перекивлені люттю, напудрені гордістю, підфарбовані образою, гнівні очі метали блискавки ненависти, зневаги. Неспокійно совалися, глузливими поглядами пекли нахабну худорляву постать. Осатаніло прискакали люттю: не дати їй слова, годі паплюжити чесне жіноцтво славгородське! Годі! Уся передня лава чесно повсталала проти цієї поруги. Завзято гупали ногами, кричали. Дарма Приндиха стрясала дзвінком, ляскала долонею по столі, гупала кулаком, розчервоніла, схвильована, усіма способами намагалася вгамувати розпалене жіноцтво. Дарма Люшня... і що він тільки не робив? — червонів, пітнів, крутив уса, всміхався... ну ніщо не спиняло схвильоване жіноцтво славгородське! Галас зчинився такий, мов би завели сварку в черзі по матерію. Передня лава люто сичала не то харчала: не давайте їй слова! забороніть! візьміть! не дозволяйте!

А що ж то стало, коли схопилися задні лави! А їх була не одна, а жінок на них сиділо не по одній, а жінки все були обвіяні вітрами, викохані сонцем! Та як загаласують, та як загорлають!.. Та всі враз... А найгірше те, товариші, що Люшня вперше тут з жахом відчув, що тратить свій повсякчасний вплив на жіноцтво — і де ж, де — на делегатських зборах! Який сором, страмовисько... мороз по шкірі дере. Ні суворим поглядом, ні олімпійським спокоем, ні словом — нічим не могла вплинути ця, така впливова, енергійна, ставна постать на роздратоване жіноцтво. Ні своїм авторитетом, ну, нічим... І що вже тільки не робив він — і сідав і вставав. На хвилю навіть, але на хвилю, мов чуття якоїсь безпорадності, не то змішання опанувало його. Та через мить він знов оволодів собою, втративши надію вгамувати збори (але в тім вагався і собі признатися), вирішив спокійно чекати, поки само вщухне стихійне море людське по невідомому нам, але абсолютному закону...

Але, що найдивніше, уявіть собі, все так і сталося: неймовірний галас той стих, буря людських пристрастів втишилася і то швидше, скоро президія на те менше стала тратити сили, енергії, натиску. Дивні сили тяжать над нами. Не збагнути людині ніколи неосяжних тих законів вищої мудрости.

Таким чином, через уперту вимогу більшости... Що найгірше з оцієї колотнечі, так це, уявіть собі, те, що вишивані сорочки через несвідомість свою прихильно поставилися до непевних тверджень Параски Перепелиці. Мало того — підбурювали до того, почали ще й хвально піддакувати, коли ця небезпечна терористка ще з більшим нахабством рясно сипала свої наклепи.

Адже вся ініціатива, всі можливості були в руках активу. Конкретно, що вони зробили? Школа крою та шиття? Хто в ній сидить? Хоч одну селянку навчили там штани пошити своєму чоловікові? Фінінспекторша, кооператорша, жінки бухгалтерів, завів шиють там собі вбрання, по останній моді, бач, кортить убиратися, не дурно й модистку, що городські курси скінчила, виписали з Грайворону. До сільради пообирали селянок, та скажіть — одна була там хоч коли на пленумі? Чоловікам-членам сільради то пишуть повістки, а жінок обминають... А тут же закликають до громадської роботи, до активної участі в майбутніх перевиборах — розпалювалася все дужче завзята молодиця. — Та як би наше на те право, то ми б вас (ой, леле! погляд на Люшню!) усіх мітлою з установ повиганяли!

Скажіть, що ж у цей час мусив робити Люшня? Сам Люшня — член Райвику? Як мусив реагувати він на цю неприкриту на диво жорстоку демагогію зухвалої молодиці? Нема що й казати, що непристойна фраза та викликала ганебний регіт вишиваних сорочок, до яких приєднався чималий хор чоловічий на задній лаві, не зважаючи на замішання та зневажливі погляди, гримаси активісток. Лихі приятелі з задньої лави то навіть зрадливо, нечесно кидали виразні погляди в бік Люшні, мовляв: а що? Треба зауважити, що приятелі тутешні, та чи и не скрізь, мають аж надто лиху вдачу — ладні завжди потішитися з непевного становища свого товариша. Та Люшня, до речі, не допримічав того, бо взагалі мав звичку не дивитися туди, де плетуться різні каверзи, адже увесь той бруд зовсім не торкався його мармурового чола, не обходили його всі ті поговори. Сидів він аж надто спокійно, зробивши, приміром, таке обличчя, мов би в товаристві жіночому, де точиться розмова про те, що не всі мужчини однаково цікаві і що тепер узагалі нема яскравих мужчин. Мало що може стрельнути в голову моторній молодиці? Люшня лише, як і кожен би на його місці, подумав: „не дав бог жабі хвоста“... Молодиця, проте, не вгавала. З засуканими по лікоть вишиваними

Славгород

рукавами, мов би збираючись місити тісто, вона вистукувала кулаком по долоні, то стрясала в повітрі, відчувши одностайну підтримку сільських делегаток, що поблискували білими зубами, вдоволено вилискували смаглявими лицами, аж надто прихильно позирали на ню, підбадьорювали веселими поглядами, вигуками закидали активісток, що у гордості своїй тепер уже вважали нижче своєї гідності активно реагувати на ті непристойні вихватки. Бо що зробиш з людиною, що втратила всяке чуття порядности, нахабно береться обвинувачувати славгородський актив у недбальстві, навіть, уявіть собі, в головатяпстві (це славгородський актив!)? Кожну вільну годину, мовляв, будь свято яке, вони коли не піячать (сказати отаке!), то з рушницями вештаються по луках, гав стріляють та поціляють в пляшки тут же спорожнені, бо більше ні в що, адже мисливців у Славгороді більше, ніж тих качок.

Увесь час терпів Люшня, надлюдські зусилля над собою робив. Але тут, зрозумійте сами, стерпіти він не зміг! Подумайте — паплюжать велике, славне ім'я славгородського мисливця! Це вже було занадто! Нахабство цієї молодиці не знало меж. Славгородський мисливець, що гордо і високо тримає свій прапор (почекайте, ви ще діждетесь промови Люшневої на мисливському з'їзді) — і на тобі таке... Тому обуреної сили набрав голос Люшнів, коли він в оборону усього чесного славгородського люду мисливського ревнув: „неправда!“ Враз спалахнув, кров'ю та завзяттям набрякло йому обличчя, очі лізли на лоба — енергійні мисливські очі — вся його повна нестримного завзяття постать, здавалось, говорила: грудьми боронитиму мисливця, до останньої краплини крові змагатимусь за незаплямований прапор мисливський. Це була чудова хвилина гніву могутньої людини. В цю мить, здавалось, готові були затремтіти каміння і стіни. О, де ти, об'єктивне кінооператора?! Цей героїчний вчинок мужньої постати навіки вславив чесне товариство мисливське. Шкода, шкода — де ви поділися славні мисливці Славгороду? — ви б побачили свого Люшню в усій його героїчній, мисливській красі. Слава героям!

Як же на цей прекрасний момент аудиторія реагувала? Як сприйняла цю чудову картину, повну благородного мисливського завзяття? В наш вік так мало красного... На превеликий жаль, мусимо зазначити — жіночому серцю, як то не дивно, не завжди доступне святе чуття краси, романтики... — Гомеричним реготом, безглуздим зайшлися вишивані сорочки на цей славний, палкий виступ, виявивши таким чином недалеку вдачу свою. Запал той славгородний не досяг жіночого серця. Довго ще не вгавав дикий рип голосів... Приском, чмихом, аж ніяк не на честь свою, давилася

авдиторія, так брутально зневажаючи славу славгородського героя, не маючи крихти шани до палкої постати його. Безмежна жорстокість жіночого серця! То ж і Параска Перепелиця рада з того, що підбила делегаток на лихі вихватки, виявивши так чимало прикрих пристрастів своїх, усміхалася аж надто одверто, брутально... Почекавши, поки все вгамувалося, вона вела далі свою ганебну лінію, мовляв, а чи втягнуто селянку-біднячку в КНС, кооперацію? Чимало вдів у самому Славгороді. Що вони роблять? Самогон варять (голоси з місць: наклеп!). Чи ж подбав славгородський актив про яку допомогу їм, чи велику поміч вони дістали від СТВ? А в установах що діється! — бюрократи, чиновники, тяганина (це в Славгороді!). Подала у 23 році вдова із Голої Долини Горлиця заяву до соцзабезу про допомогу. Дочки вже заміж повиходили, а їй допіру пенсію в три рублі призначили (сказати отаке!). Захоче удова яка собі аборт ізробити — краще не йди до сільради — бо глуму, сміху там наберешся! І йдуть до Гурійки, Тирчихи, Штепихи. А сельбуди сплять. Хоч би за зиму раз хто у Голій Долині лекцію прочитав. Обіцяли концерт зробити, та і досі ждемо.

Чого, чого тільки молодиця завзята, та ще й у запалі, не наговорить!

Колись відкриття делегатських зборів з трубами робили, а тепер, як би не її хата, то хоч розпускай делегаток у Голій Долині. Цілу зиму свій гас палила, цілу зиму її хату вирипували, лише прикростей від чоловіка наберешся...

— Товаришко Перепелице, це не по суті, — цілком слушно поставила її на своє місце Приндиха під похвальний гамір передньої лави, що, відчувши підтримку президії, скориставшись з павзи, знов була загорлала: це не по суті! Годі! Та хіба ж у вишиваних сорочок із Голої Долини не вистарчить сили завзяття оборонити свою делегатку? — Правда, правда! Хай говоре! — загукали вони на передню лаву, що ладна була знов замовкнути, чмихаючи зневагою. Перепелиця тут, позбавлена найменшого чуття тактовності, з лихим наміром підірвати авторитет відповідальних робітників, що, сил своїх не шкодуючи, рук не покладаючи, працюють на добро Славгороду, напала на жінорганізаторшу, що аж ніяк не сподівалася того, на ні в чім невинну Приндиху (уявіть собі!), мовляв, коли приїхала — така активна, — буде оркестр греміти, те-се. А потім, хоч би пальцем кивнула! Ну що вона за три роки зробила у справі організації жіноцтва? Хіба те, що збере жінок кожного свята із прапорами, зфотографує, а тоді до округи шле — дивіться, мовляв, як у нас робота кипить! Активна участь жінки в громадській роботі!

Не доводиться й говорити, яка буря протесту зірвалася на безпідставні, повні хворобливої пристраси слова ті. Приндиха, розпарена, монументальна, лише оторопіло на те посміхнулася, мовляв — не розумію, де вона взялася... Передня лава витріщила очі, здивована у край з того безмежного нахабства, що заздрістю так і шкварчало — цілком вірно підмітила хитрощі молодиді — загорлала дружно, одноставно, мов би одною глоткою:

— ич, захотіла жінорганізаторкою бути!

— ... і була б! а що думаєте, не була б! — навипередки відповіли їй вишивані сорочки.

Невідомо, знов, до чого б ця сутичка дійшла. У громадських справах у славгородських жінок темперамент!.. Коли розпаляться, не вгамуєш навіть повідомленням, що до кооперативу привезли партію мануфактури... Аж тут підвелася Приндиха, широка мов рояль, виразно обвела аудиторію, русява, енергійна, рішуче подзвонила, потім стукнула дзвіночком.

— Товаришко Перепелице, закликаю вас до порядку! — сказала чітко, рубано. — Годі вам під відповідальних робітників підкопуватися!

Хоч би вона не сказала тих останніх слів, що кидали тінь на опонентку. Краще б вона... Обурена Перепелиця враз спаленіла.

Хто, вона? Вона підкопується? А на Українському з'їзді хто по колідорах розводив брехні, що вона самозванка, що її до президії ніхто не обирав, що ніби вона сама вперлася?

Взагалі Перепелиця досить таки енергійної вдачі — давня революціонерка, хто ж як не вона, ще працюючи на буряках на Свиригуновій плантації, верховодила полільницями в справі нормування трудового дня, з усією завзятою армією полільниць справляла справжні бешкети в конторі в оборону якої-небудь скривдженої, то ж і тепер вона верховодила делегатками в Голій Долині, за милого керівника, дорадчика їм була, ладна завжди допомогти кожній чи то у справі знущення над нею чоловіка, чи то виклопотати допомогу вдові; за адвоката, акушерку, агітатора справлялася — в хаті в неї справжній сельбуд, на різних конференціях бувала, досвіду, знання набралася, купу літератури понавозила, то ж і побільшували тут своє знання. Великого авторитету придбала поміж селянок свого краю; противно чоловіки — терпіти її не могли, хоч і не раз звертаються по раду яку, написати заяву, а до того тайно побоювалися. То ж чи її щире, правдиве серце не обурили, не заїли закиди ті що до кар'єризму, заздрости? Їй аби тільки зачепитися, а тоді вже й пішла й пішла висипати кривди, різати правду, рубати те, що давно, аж надто, наболіло їй на душі.

Хто підбивав делегаток, щоб її не обирали на Всесоюзний з'їзд, а щоб вибрали Приндиху? Адже не тямала того, що тоді саме делегаток обирали, а не жінорганізаторок! Хіба не сама округа її кандидатуру виставила? То їй вже у Москві казали: що це проти тебе Приндиха підкопується? А доповідь хіба вона дала їй можливість по приїзді в Славгороді зробити? Все ніколи та ніколи... В Голій Долині то вона зробила, навіть чоловіки були... А журнали, де вона була у Москві зфотографована із Калініним, Крупською, хіба бачила хоч одна делегатка? І сліду не стало! На Дніпрельстан хто зірвав її кандидатуру? А сина її хто до партії провалив? П'ять літ комсомолець...

Палала обуренням жінка. Серед напруженої тиші було чути, як важко дихають її груди.

Раптом передня лава счинила дикий галас: доки ми будемо це слухати? Осатаніло кричала: вона хоче зірвати збори! Дарма Приндиха заходилася дзвонити... А Люшня... гм... Люшня... Чи багато у нас... Де вони, де оті, що у такий рішучий момент, у такій напруженій атмосфері з отаким непохитно-стоїчним виразом, недбало покручуючи нафіксатуареного вуса, невимушено усміхаючись, змогли б приймати всі оті бойові вигуки, що кидали через голови жінки? Дарма Приндиха крізь несамовитий галас шалено вигукувала: товаришко Перепелице, я вам не даю слова! Завзята жінка...

У Славгороді завжди так. Лише на якому зібранні який-небудь кар'єрист під гаслом „самокритики“ демагогічно почне здійснювати свої лихі плани, зчиниться такий галас, що своїх слів не почуєш. Треба віддати справедливість — відповідальні робітники, активісти славгородські, твердо стоячи на сторожі державних інтересів, ні в яку тяжку хвилину не змішаються, зуміють завжди дати належну відсіч тим, що з лихими намірами, захлинувшись в багнюці міщанства, бюрократизму, намагаються підірвати авторитет радвлади на селі. Враз спинять, в порядкуві професійної чи партійної дисципліни позбавлять його слова. А ви думали як?

На лихо, на цей раз, не сподіваючись такого організованого нападу, вони не встигли підготуватися, що дало можливість лиховісній жінці провадити свою шкідливу лінію дезорганізації лав делегаток.

Окрім усього того, вона показала цілковиту ворожість свою до справи поліпшення конярства, мовляв, на біса нам рисаки, на весілля можна і не рисаками їхати, давайте нам тяжковоза.

Але найгірше, уявіть собі, те, що на ті несвідомі слова її зірвалася буря оплесків серед вишиваних сорочок, що аж надто охоче білими зубами поблискували вперекір похмурим лицям активісток.

Славгород

Далі, далі вона таке повела, що не можна було слухати. Приндику обізвала бюрократкою, кар'єристкою, міщанкою (ви подумайте!), активісток — вертихвістками (!), а на адресу невтомного славгородського реформатора, славетного голуб'ятника Лошні, з незрозумілою жорстокістю кинула щось подібне до „бугая“ й „дурисвіта“ (жах який)!

Люшня... що ж на це відповів він їй? Люшня, як відомо, ставився з вжди до жінки, як до рівноправної товаришки в роботі. Отже, він те саме і в своїй промові підкреслив. Та на цей раз він, треба просто сказати, не сказав нічого. Змовчав. Він, може б, і сказав, дуже можливо, зумів би належну відповідь дати. Та... коли б то була не жінка. Отже, він і сприйняв те, як і належало його благородній, лицарській вдачі. Чи в багатьох із нас вистачить на це мужности?

На лихо, ворогам, як і треба було сподіватися, на цей раз пощастило зірвати збори. Активістки з пихою, війнувши спідницями, демонстративно вийшли під сміх, глум вишиваних сорочок. Президія зовсім не змішалася від того, цілком вчасно оголосила збори скінченими.

Цей епізод яскравим покажчиком був того, наукою для інших, до чого може призвести така небезпечна річ, як критика славгородського, чи то кожного, активу. Хто сміє виступати проти славгородського активу? Багато у нас таких? — Не інакше, як вороги революції.

... Люшня, нудьгуючи, вийшов, відчуючи в глибині душі, що десь з низів наростає протест — хвилюється, гуде, бродить, ось-ось вибухне вулканом. Обважнілі брови його в густій печалі заклакли.

Сьогодні вже находила на нього щось тринадцята нудьга.

Музика оксамитового дзвону вухо ласкала — еоловою арфою голос Приндики бренів. Просвітліли очі, проясніло чоло йому, злегенька затремтіли вії, напоена радісним хвилюванням душа стрепенулася, мов голуб... Слідом Приндики плывла весела, пишна, всміхалася рум'яно. Чола його знов торкнулася маруда буднів, але через мить він роздумав і обернувся до неї привітно, радісно. Я вся спітніла, — сказала вона ніжно. Туга набігла ураз на обличчя йому, зігнула знов дугою брови в печаль. Сказав підупалим голо-сом: до чого звелися делегатські збори... з яким захопленням збиралися колись, слухали палкі доповіді, гаряче кричали „хай живе розкріпачення жінки“, з яким ентузіазмом фотографувалися. А тепер...

Приндику благаючи подивилася на його, меланхолійно, тоскно: хай покине сьогодні цю тему. Вона украй зморена. Спека яка... Підуть краще на луки, в лісок... До речи, вона уже давно із ним була на самоті... Скучилась. Так ваблять його чудові очі.

Люшня чмихнув. О, Люшня знав. Раз жінці подобаються ваші очі, вона неодмінно ляже з вами спати.

Так... він теж змучився... нудьгував... їздив на станцію по цеглу...

Вона не раз думала про його... хотілося почути голос, побачити риси обличчя... ждала... усі вазони пересадила... Фікуса торік не пересажувала, так зів'яв...

Луки дмухали свіжим подувом. Вабив ліс прохолодою. Тремтів м'який, передвечірній промінь. Громадські, державні турботи десь під порохнявими сукнами вилежуються, настав час для особистого життя, спочинку.

Полум'я кохання горіло у могутніх грудях Люшневих, збуджувало творчу ініціативу, пориви в роботі. Хіба ж можна не кохати ці чудові очі, що так глибоко уміють заглянути в душу, це золоте волосся, біле чоло, тоненькі брови, вдумливе обличчя, довгі вії? — Почування водограєм били в його грудях.

Ех, так хочеться вирватись, з оцієї глушини хоч на час! Місто давно приваблює його. Як сказав Олесь Вишиваний — місто, місто! — далі забув... огнище культури... Більярд, ресторани...

Люшня мовчки глянув на неї туманкуватим поглядом. Вона зрозуміла. Вона щільніш притисла до його свою дебету руку. Підведені вгору сірі великі очі спокійно милували, енергійне, вусате, задумане обличчя. — Трохи зголодніла, — сказала мило, ковтаючи спазму. — Знаємо ми вас, подумав на те Люшня. Наїсться, нап'ється, а тоді заявить, що у неї менструація...

...Уже стемніло, коли вертались з лісу. Вогкий, ряснозорий вечір стрекотав цикадами... Вона знеможено повисла на його руді (вона так само нездужає на тугу і кольки в бокові, як і місячна ніч). Набряклим тілом позадню горнулася до його флегматичної постати. Нерівно хиталися, спиналися, зливалися в один невиразний силует. Зідхали луки, смоткали нектар млосного поцілунку...

...Приємні спогади обліпили мляве тіло Люшневе, що плентався обважнілими ногами...

Йому так хотілося спочити в цю мить після бурхливих переживань дня. Жінка вже, певне, постіль постелила, нагріла каву. Що не кажіть, а жонатій людині все-таки краще жити, безпечніш. Коли ще нежонатий був Люшня, так усе одно, — наймичка не давала життя. А так — жінка... Завжди єсть біля тебе дбайлива рука. Жінка завжди несе весь тягар сімейних обов'язків. Велична місія... Єсть з ким порадитися, чи варт, приміром, вирвати переднього зуба. Жінка тобі курку засмаже у дорогу... Не зважаючи на всі ціприємні міркування, додому Люшня прийшов стомлений і тому непривітний. Похмуро смикнувши ремінь, спитав, аби щось сказати:

— Нікого не було?

Клавдія насуплено мовчала.

— Тебе питаю? — роздратовано гиркнув він.

Вона до його круто повернулася, спаленіла.

Дивну річ почув Люшня. Мов би не своїм ухом. Мов би то не його жінка,—

— гражданин, я вас не знаю,—

просто у лоба випалила.

До всяких несподіванок звук Люшня. Хто до них не звук? Але таке почути, таке... можна було лише у божевільні, а не в хаті власній.

То ж він сказав здивовано, суворо і мов би нерішуче:

— ти що, здуріла?

Її слова ошелешили знов його,—

— гражданин, не балакайте зо мною,—

сказала йому на те Клавдія, його власна жінка.

Він пильно придивлявся до закутаної в квітчасту хустку і загадкову мовчанку темної постати, що у кутку на канапі похмуро сопла.

З залізними нервами людина б не видержала такої дикої поведінки власної жінки,—

— Ах ти ж стерво!..— злісно проїдидив він. Що мусив сказати він на те, подумайте сами. Цей епізод яскравий доказ того, що коли наші сімейні справи часто приймають лихий зворот, то у тім головним винуватцем є, безперечно, жінки.— Це що таке?!— важко дихав, метав блискавки гніву він.

— Гражданин, не балакайте зо мною, я вас не знаю,— відповіла на те вперто знов вона.— Додому приходите чай пити, а пирожними з кремом баришень частуєте... Аж шість злопала... Ще й ситра подавай... Бачила вона коли його? Ласощів захотіла— пирожних, ситра, іч благородна яка!— ввірвався нарешті терпець. Глузливо вона виложила перед ним усе, що боліло їй на душі. Шпурнула зневагою, блиснула гнівом.

Брутальна та поведінка жінчина його аж надто дратувала.

— Та замовчи ти, нарешті!— зубами зціпивши лют, гупонув кулаком по столу Люшня, що аж на комоді лампа забреніла.

— Гражданин, що вам треба?— на його запал холодно відповіла вона. Такого знущання з прав чоловікових Люшня не міг стерпіти. Свиснув у повітрі ремінь, озвіріло полоснув її тіло. Скажіть, хто б зміг спокійно поставитися до такої ганебної поведінки жіночої? Не інакше, як легкодухий тюхтій який-небудь, вахлак. А Люшня, як відомо, мав войовничу вдачу. Не те, вже, приміром, як мад'яр-комендант базарний... Той, що про нього славгородці то просто кажуть: натура вже така, менше як п'ять разів на день ударити жінку він не може. Але Люшня це й не Конопляний—страхагент. Коли його брали колись на війну, то люди просто у вічі йому казали: ну який з тебе вояка, коли ти жінки свої ні разу не вибив? А то один

ще був тут ветеринар. Жінка злюча, а він лагідний. То часто, було, і каже: ну як ти її виб'єш? — рука не піднімається бити жінку, кволе сотворіння, то ж не гідно людини... не лицарське то діло, понижує людське достоїнство. Казав так, аж поки вона йому сама якось на іменинах не зацідила по пиці (жартував він там з якоюсь молодицею). То люди, було, йому й кажуть: а що?

То ж коли Люшня полоснув Клавдію, що вона йому на це відповіла? Як на це взагалі мусила реагувати жінка? Звичайно — яка жінка. Одна тут була — сестра жалібниці — то коли її чоловік раз побив, вона йому казан скропу на голову виляла. Друга — жінка начальника міліції. Теж якось, вернувшись з іменин, чоловік добре попошмагав її, то вона взяла і застрелилась. Взагалі в Славгороді не можна сказати, щоб чоловіки не любили попобити жінок своїх. Бувало, зійдуться на колодках, розмовляють... Булька раз так попобив свою жінку. Б'є пужалном, а сусіда — Шворка — сторож суду — і каже: ти намочи віжки та віжками. То він так і зробив. І що ж ви думаєте — богові душу віддала. То він і каже Шворці, ідучи в міліцію: коли будуть ховати, подзвони за мене...

Коли ремінець свиснув у повітрі, різонув дебеле ліве плече Клавдії, вона осатанілим блиском очей метнула у повелителя свого, — а ще тут не бив, — вказала на праве плече.

Усього сподівався Люшня, лише не цього (часто доводиться пересвідчуватися, що ми не знаємо власних жінок). Загадкова натура жінка... Становище його було критичне. Проте, він не довго вагався, в мить розв'язав і цю складну проблему, одним махом розрубав Гордієв узол — полоснувши ремінцем її і по правому плечі.

Бійка чи то взагалі кара, на думку видатних учених, істориків, богословів, дресировщиків, перевиховує істоту, впливаючи на її свідомість, збуджує психіку до нової акції, так що людина вживає певних способів захисту, — сприяє переродженню...

Певне, що лише це, і тільки це мав Люшня на меті, тому рука його, скерована якоюсь невідомою силою, так легко робила в повітрі відповідні маніпуляції.

Раз-у-раз свистав ремінець, озвіріло полосував дебеле тіло, злісне харчання різало вухо: а ще тут не бив, а ще тут не бив...

Раптом сталося щось несподіване, жакхливе... Рука Люшнева люто піднялася, затремтіла, безсило повисла...

Примружені, нерухомі очі жінки блесігли глумом, палали шоки вогнем злорадості.

Знеможений, він кинув ремінь, звалився на ліжко (о, життя), зарився головою в подушки... Клавд я тріумфувала перемогу.

(Далі буде)

В. СВДЗІНСЬКИЙ

ВУГЛЯР

Попродав чорне вугля — чорний сам —
Купив вина і хліба, повечеряв,
І похилився на свій візок дощаний.
Уважно глянув терпеливий кінь
Та й взяв щипати жовклі бур'яни...

Поїде поночі. А путь далека.
Низовина, туман, очерети,
Тоді горбів піщаних білі ребра
І віддаля коноплі млосний дух,
І довга ніч і довга самота...

Над досвіток проїде через греблю,
Попід гіллям узенького заулку
Сколошкає застояне тепло —
І тихо пирхне коник, гуркне засув
І спалахне з порогу: „то вже ти?“

1928. Харків

ПАВЛО БАЙДЕБУРА

ПАДОЛИСТ

На порозі задумана осінь,
В повногрудім зідханні вітрів
Завіхрив вітер коси і в росах,
Акварелі мідяні розлив.

В золотих позументах на Захід,
Пропливають поранені дні...
І в прощально-засмученім зорі
Гасить літо останні вогні,

І відходить на грані у ранах —
У тривожну підзоряну ніч,
Десь на межах міжлісся вмирає —
Нахилившись на осени меч.

Десь на грані вмирає у ранах
Під розхристаний вітровий свист,
А на ранок у новім убранні
Молодий розцвіта падолист.

І. ФЕФЕР

* *
* *

Як можу володіти всім? —
Не мають інші й половини.
Ненавиджу я з дахом дім,
Ненавиджу з ключем людину.
Ношу я радість по хатах,
Шаную кожного, як брата,
Та виникає в серці жах,
Коли побачу їхнє свято.
І в серці гнів палахкотить
Проти життя, що ллється брудно,
Чого ж це вихор той мовчить,
Що зруйнував колись ці будні?
Вином й дрімотою отрут
Свій кращий час вони залили.
Ми живемо прегарно тут,
Й давно з рушниць вже не палили.
Ще спалахне в пожежі дім,
Ждемо ми гасла із долини.
Як можу володіти всім? —
Не мають інші й половини.

З єврейської А. Галл

ЛІТЕРАТУРНІ ПАРОДІЇ

ОМ. ЗАРАТУСТРА

СИНЯ ЛЕГЕНДА

(Наталя Забіла)

Над озерами Суомі —
Сині тіні Калевали,
Синім маревом пантери
Вигинаються вночі...
В край далекий, невідомий
Ви п'ятами нахивали,
Де синіються озера
Та вигукують сичі...
Край далекий, синій, синій:
В снах поснули сині сосни,
Синя в соснах снить печера,
Чи печера, чи барліг.
Ходить Гільда синя, мстива,
Вечір виткав сині кросна,
А назустріч їй пантера...
Влітку дощ. Зимою сніг.

М. ДОЛЕНГО

ВПЕРТИЙ ПОЧАТОК...

(Про Л. Первомайського, з приводу нової збірки: „Плями на сонці“)

Серед нашої комсомольської письменницької молоді три по-статі виділяють своє творче обличчя з загального, ще не викристалізованого тла. Маю на увазі О. Кундзіча, В. Кузьміча та Л. Первомайського. У трьох творять вони своєрідний трикутник, надто по-різному підходячи до відображення сучасності, різні добираючи типи в ній та різнобарвно їх освітлюючи.

В О. Кундзіча та В. Кузьміча найбільше спадають на око риси, зв'язані з їх віком, на їх літературній продукції позначається і безпосередність у художньому сприйманні, і художня недовершеність, природні для молодих віком та літературою (українська пролетарська) творців.

Вол. Кузьміч, поступаючись суто художніми властивостями, що їх досі виявив, перед першим, являє себе письменником, по-перше, цілком здоровим соціально. Він уміє знаходити в житті судильні дієві характери, захоплюється їх боротьбою — чи революційною, чи будівничою. Йому щастить іноді влучною ризикою, доречною тирадою відбити боротьби патос, заражаючи таким читачеву увагу. З іншого боку Кузьміч часто-густо спрощує свої завдання, впадаючи в мелодраматизм, захоплюючись гонитвою за поверхово-поданими фабульними ефектами. Ол. Кундзіч свої художні задачі надто ускладнює, його увагу притягають до себе психологічні колізії та ефекти психологічні, він намагається розібратись у складній сучасній людини психіці, у міжкласових часів непу взаємовідносинах та взаємовпливах (хоча б остання новела „Мг“, М. Хвильовому присвячена — не „здря“, очевидно). До речі, з трьох у нього найживіша й найбарвистіша мова.

Супокійний і затишно-уважливий Л. Первомайський, залюблений в побуті околиць та міст повітових, і до першого, і до другого становить виразний контраст. Назви більших творів, що їх тепер кінчають вони друкувати, підкреслюють згадану розбіжність. Вол. Кузьміча роман має відповідну до авторової мистецької вдачі назву

„Авіо-спіралі“, Ол. Кундзіч свій назвав „Де-факто“ (подавши тим привід до дешевого дотепу „Черперцеві“...), а Леонід Первомайський так і написав „Околиці“. Після закінчення трьох цих творів можна буде і буде цікаво схарактеризувати їх рівнобіжно. Зараз ми обмежуємо своє критичне завдання розглядом першої грубої Л. Первомайського повістей та оповідань збірки „Плями на сонці“. Її не дуже легко читати і залишає вона пригнітене, навмисне сіре враження. Вона дуже просто писана, але не так просто буде зорієнтуватися в її провідних думках. Цілу увагу молодий письменник зосереджує на буденних справах і буденних людях, уважно змальовує їх боротьбу з дрібними перешкодами, що іноді закінчується трагічно („На Холодній горі“), а звичайно по ній стає „легко, просто і ясно“ („Хороба після одужання“). В центрі оповідань та повістей стоять люди, що не вмють чи з об'єктивних причин не можуть винайти рівноваги між суспільним та особистим життям. Основний зміст збірки і полягає в відображенні таких характерів, а не в тому, як можна було б здогадуватись, виходячи з самої назви, що автор узяв на свої юнацькі плечі тягар соціальної сатири. Маємо невеличку, але добрану старанно, галерію таких портретів: Нечипоренко, комсомолец із першої радянської друкарні; Усик, коректор ізвідтіля ж; т. Яків з окружкому; шаржований герой „Лубенської ідилії“, Терентій Михайлович Ребрик; старосвітський філософ Пінхус-Мотя, Григор, Мартин є тому найтиповіші приклади, але й на інших основних дієвих особах позначається та ж психологічна домінанта. Помітна вона й там, де оповідь переведено від першої особи.

В дуже для автора характерному оповіданні „Хороба“ можна відшукати таку випадкову головного героя думку:

Яків подумав щось про наше безголов'я, про економію і про те, що, так господарюючи, ми навряд дійдемо до бажаної мети, і знову його думка сгрибнула назад (219 ст.).

Ця думка урівноважена іншими знов таки психологічними мотивами та й емблематичним каламарем, що був „піднесений на четвертій конференції місцевими фабзайцями“ і став символом будівничих досягнень та революційного єднання:

— Окружкомові — керовникові, щоб знали і не заїдалися, Регулятор, зразу видно, як там з машинкою, а під будьоновкою ми всі рівні... За єднання книжки регулятора та будьоновки... Урра! (211 та 225 ст.)

Бадьору сцену з каламарем Л. Первомайський, не змінюючи, повторює на початку і при кінці. Повторення має на меті врівноважити героєві психічну розбіжність, яка в нього ґрунтується на двох підвалинах, на інтимних порушених зв'язках:

Впертий початок

Подумав: яке жорстоке наше життя і яка жорстока наша революція. Забрала мене й я не знав, що забираю частину людського життя...

Вже через хвилину думав инакше:

— Це так і треба... я навіть не можу пригадати її обличчя, значить вона не дорога мені... (223 ст.).

Та на усвідомленні недостатньої озброєності перед завданнями, що раз-на-раз складнішають:

І захотілося визначити своє місце в революції, чого раніше ніколи не було (?!).

Реаліст, недоучка, безвусий ентузіаст — у революцію, як у романтичну пригоду, а тепер не може без неї... І все. І більше нічого. Оце його місце... (Там само).

Автор пророкує героєві, що той тепер після відбутої психологічної кризи „вільно без оглядання в минуле стане будувати теперішнє життя“... бо родичі, мати й сестра (див. лист, ст. 215—6) нагло померли і він не буде тепер одержувати плаксивих листів, „із скаргами на теперішнє життя“. З такими думками герой повертає до вокзалу і пригадує, сідаючи в потяг (а не в вагон?), згадуваний мистецький каламар. Сестра померла чомусь із білої гарячки... Л. Первомайський досяг непередбачено-гумористичного ефекту через зайве накопичення психологізмів та сентименталізмів.

Слідом іде гротескна „Лубенська ідилія“, твір значно більш витриманий художньо, як попередня „Хвороба після одужання“. В „Ідилії“ герой, наросвіти співробітник Ребрик, просто таки волає:

— Господи, чорте, дияволе. В який я час живу, що не можу жити спокійно. Коли повиздихають іхтіозаври на цій землі, чи нежве доведеться мені знову брати нагана й вкорочувати їм віку... (242 ст.).

Ця тирада, звичайно, викличе співчутливу посмішку, але, і в найменшій мірі, не завадить героєві залишитися, невірніваженим між соціальними вимогами та особистими потребами, старим парубком, що, власне, заслуговує на трагікомічну послугу з боку його хазяйки „Тореадори Гаврилівни“. Його побутову безпорадність гаразд засимболізовує така-от моно-сценка:

... ліг на роздавленій кушетці й дивився в стелю. На ній висіли зжовані цигаркові мундштуки — лежачи жував, підкидав під стелю, вони й приліплялися. Квартирна хазяйка якось намагалася їх зняти, але була низька на зріст і не дістала (229 ст.).

А внутрішнє життя йому відчиняє — в порядку авторового всезнання — дуже спостережлива ремарка:

Терентій Миколайович сам собі дивується, як це тіла в ньому любов до мітичної вчительки, як не закохався він, не одружився за ці роки... Стидався в собі цієї платонічної любови, і чим більше стидався, тим більше любив...

Знижену паралелю до головного героя становить ревізований горбань - учитель, каліка не лише фізично, але й морально (IV — V розд.). Так само відбиває в кривому дзеркалі й хазяйчину добродушно-міщанську постать почвара, щиро запропонована від неї йому на одруження (контраст до вчительки...):

В своїх голоблях вона тримала кошика, і він здався дитячою іграшкою в порівнянні з її божевільним формами... Терентій Миколайович зблід, випустив цигарку й кинувся до наросвіти — працювати, працювати, працювати (242 ст.).

З формального боку оповідання більш-менш відповідає вимогам новельної побудови. Крім натуралістичних та гротескно-натуралістичних моментів є в ній властива Л. Первомайському „хмарна“ лірика. „Виїжджали з села, коли сонце звертало до своїх предвечерових покоїв. Несподівано на обрії народилася біленька хмарка“... і так далі, тільки з трохи сучаснішою алегорикою, до кінця сторінки (235 ст.), де „дядько-візник перехристився ще раз і вдарив по конях“...

Селян — дядьками в літературній мові взивати не личить: неприємний, образливий вульгаризм! „Дядьків“ Л. Первомайський згадує зачасто й серйозно.

Барвисті „фрагменти“, за назвою „На Холодній горі“, потерпіли через житлову кризу, що примусила автора стиснути на дванадцятьох сторінках цілу купку героїв: рівночасно діють сім осіб, не рахуючи статистів та лише згадуваних.

Останній розділ підсумовує їм долю:

... Симон Прокопович помер.

Семен на Сабурці.

Оксана Миронівна ходить на кладовище.

Швець Марко п'є і співає свої три улюблені пісні.

Галя родить дітей — батальйон смерти підростає.

Ісай не вижив довго на квартирі. Виїхав на іншу...

І вже осінь.

Я самотній іду на мою Холодну гору.

Доц. Мряка. (207 ст.).

Оповідання замкнено сумним передбаченням:

Я ще не скоро з'їду з Холодної гори.

Мимоволі спадає на думку аналогічна кінцівка в Гоголя М. В., що його автор, здається, поважає (епіграф до „Луб. ідилії“):

Скучно жить на этом свете, господа...

Л. Первомайський накопичує по згаданих оповіданнях не стільки негативні моменти з нашого життя, скільки сумні побутові випадки.

Він змальовує безпорадність певної частини радянської інтелігенції, що дістала виховання — нескінчене чи тільки розпочате — в часи дореволюційні, перед проблемою нового побуту.

Емоціональну паралелю до цих оповідань становлять невеличкі етюди: „Парасолька Пінхуса-Моті“, „В дев'ятнадцятий рік“, „Григор“, де сумні випадки відбуваються на історичному тлі і де їх більш-менш виправдує революційної боротьби оточення.

В „Парасольці...“ контрастує гумористично виписана постать:

... не було притулку, захисту серцям тихим і щирим. Та й серцець тихих не було.

Тихих серцець не було, бо навіть Пінхус-Мотя, старий пейсатий єврей, був тоді бунтарем, а його ж усі вважали за „божу овечку“.

Овечка, відомо, тварина не уразлива, а коли вже й вона бунтарила, виходить, серцець тихих не було... (245 ст.).

з її трагічною обурливою загибеллю:

... труп Пінхуса-Моті держав у руках свою голову з шкляними очима, скривавлену, а замість голови з шиї стриміла розіпнена парасолька... (256 ст.).

І хоча це не була загибель озброєного борця, лише випадкова мрійника смерть, — вона стала жертвою за революцію, що й підкреслено в кінцівці, де читач дізнається про долю онука Пінхусового Іціка:

Іцік не пам'ятає ні діда, ні батька, але знає, хто був Ленін, і співав однієї бадьорої пісеньки, що в тій пісеньці є такі слова:

Ми йдемо старим на зміну,
Що стомилися в борні... (257 ст.).

В оповіданні позначається своєрідна епічна співучість, при чому заведено (див. цитати) навіть такого поетичного по суті способу, як повторювання емоціонально-наголошених слів, і взагалі додержано в прозі деякої ритмічності. Фрагмент „В 19-й рік“ теж малює трагічну долю єврейської родини, забарвлену в ліричні, барвисті і не дуже доречні художньо тони:

Тремтіло серце Залмана, як підстрелений рожевий птах фламінго, коли дивився на сиве волосся Естер-Вівене. Бо сиве волосся — віки сиві...

... а в сивих віках заховалась казка рожева, що покроплена кров'ю синів її — мусила стати дійсністю... (Кінцівка).

Нарешті, в коротенькому епізоді з громадянської війни „Григор“ (є піднаголовки: з книги „Комуна“ імени тов. Григора; лапки, може, слід перенести далі?) знов таки маємо сумну долю:

Григор ходив з очима повними смерті й випльовував по шматочку життя... (269 ст.).

Оточення подано, як завжди в Л. Первомайського, підкреслено просто, але докладно:

Місто жило в оточенні банд, під щоденною загрозою несподіваного нальоту, куркульського повстання, чи чогось іншого, не менш небезпечного. Тому наш гуртожиток був військовим бивуаком і нагадував його своїм виглядом і розпорядком життя також (272 ст.).

Григор загинув, був убитий, коли відбивали напад одного „з загонів махнівської армії, що йшов на з'єднання з головними силами“. Це була прихована самозгуба, а її виправдує авторове почуття, бо

Він зробив своє діло й свідомо став на страту. Не хотів жити, псувати життя інших й мучатись самому...

Віра розуміла це. Розуміла, що смерть його наступила б так чи не так незабаром, а плакала... Вона любила Григора... (277 ст.).

Лаконічна докладність епічних Первомайського описів складає найвиразнішу ознаку для його письменницької маніри. З нею сполучена старання індивідуалізація всіх дієвих постатей в його творах. Первомайського герої не викликають ніколи сумніву в тому, що вони суть живі люди. Така індивідуалізація має і відворотний бік. Постаті недостатньо типізовані, вони переховують забагато життєвої випадковості.

Остання в збірці „новела“ має спеціальне призначення і відповідну назву „Скептик“. Написано „Скептика“, здається нам, як антитезу до нагромадженого суму в попередніх оповіданнях. Початок:

За величезним — найбільшим у місті — будинком виконкому, на спортивнім майдані в пушбол¹⁾ гуляли веселі й крикливі юнаки... Засмагли світло - мусанжові тіла з напруженими м'язами, пітні обличчя викликали в споглядача чуття теплої радості... (281 ст.).

Перспектива споглядача з почуттям теплого суму чи радості додержана в цій збірці. Завжди поміж автором та його героями додержано певного віддалення. У розглядуваній новелі спробовано накреслити два, антитетичні що до їх світовідчужання, типи. Настановлення на типовість у Первомайського ми досі не спостерігали та й цю спробу не можна розглядати, як достатньо вдалу, вона проте цікава іменно через наявне таке настановлення. В особі Мартина Л. Первомайський мав на увазі втілити поширений серед дрібнобуржуазної молоді „есенінський“ тип занепадника, протиставивши йому своїх юнаків, що з них кожний

... був, як антична статуя, різьблена геніяльним сницарем, напружені м'язи юнаків наче хотіли вирватись з - під здорової, засмаглої шкіри... (283 ст.).

¹⁾ Не футбол і не волейбол, а зовсім у нас не поширена гра з величезним на людський зріст м'ячем. — М. Д.

Впертий початок

як загальне тло, та „Генадія Борисовича, віком старішого більш ніж удвічі“, а душею, принаймні, вдвое молодшого. Генадій Борисович протягом цілої новели провадить із Мартином, він же „скептик“, дискусію, впадаючи в моралізаторський тон:

— Беріть життя, Мартине... От оцю широчінь степу, просторінь сонячного гарячого неба... Голубе мій, Мартине, голубіти раз на віку дано... Невже вас не цікавить, не захоплює наша велетенська епоха... (285 ст.).

Тимчасом зовнішній вигляд цього резонера подано шаржовими рисами.

Генадій Борисович різким рухом зсунув брилика на потилицю й, тупцюючи своїми коротенькими ніжками коло високого, роззявляв рота, як викинута на берег риба (282 ст.).

І читач має цілковиту спроможність його наочно собі уявити, хоч і не знайде ніяких ознак конкретної соціальної приналежності, щоб остаточно визнати цю портретно й психологічно типізовану постать за правдиво-типову. Те ж приблизно можна зауважити й про Мартина, тільки той, безперечно, буде невикінчений і блідий, рівняючи до Генадія Борисовича. З Мартином, звичайно, трапляється традиційний сумний випадок, що тут прибирає знижені, пародовані форми. Роздратований герой лізе в річку топитись, та його, за найближчою участю симпатичного резонера, витягають із води, і, не давши йому як слід очуняти, невтомний Генадій Борисович продовжує свою вітаїстичну пропаганду, аж поки безпорадний Мартин не починає кричати на гвалт:

Я прошу вас не дратувати мене. Яке вам діло до цього. Ви трохи не призвели мене до смерті. Це не чесно... І несподівано, затуливши обличчя, Мартин починає плакати... (Кінцівка, 290 ст.).

Тон гумористичний змагається в цьому типологічному нарисі з моралізаторським, а там, де згадувано юнаків-фізкультурників, бере чомусь місце чудний псевдокласичний тон. Оповідання виявляє мінливі ознаки переходового твору, де автор почав ускладняти свої описувальні завдання.

Більшу частину збірки забирають велика повість „Плями на сонці“ та сполучене з нею тематично оповідання „В палітурні“. В обох творах спільне виробниче оточення, і вони обидва мають чимале описувальне значіння, бо Л. Первомайський ввесь час залишається об'єктивним та зауважливим художником-спостерігачем.

Оточення в оповіданні дореволюційне, так що змальована там майстерня, що „містилася в одному з нами подвір'ї, в маленькій критій очеретом хатинці“—переказує від першої особи герой, пригадуючи минуле,—становить антитезу до радянської друкарні в повісті. Оповідь переведено в автобіографічному плані:

Я народився на світ десяти років віком і народився палітурником. З того часу я перемінив не одну професію, був бібліотекарем, „пішмашиністкою“, режисером живої газети, діловодом, працював батраком на бурякових плантаціях, але моя перша професія позначилася на мені... (160 ст.).

Трудове хлоп'яцтво учня в палітурні змальовано з наведенням, тут доречних, натуралістичних подробиць. Приміщення:

Низька стеля з почорнілими, немазаними, кривими сволоками завжди була в павутинні, а до того ще підмайстер Панько мав звичку ліпити до сволоків зайві чи браковані корінці, половинки обгортки або просто шматки кольорового паперу (162 ст.).

Цей химерник Панько, як дізнається в кінці герої, був перед 17-м роком розстріляний на фронті за пропаганду. Другий палітурник, Файвель, що його докладну та натуралістичну характеристику подано на трьох сторінках (164—166), і що його Панько з Шльомкою „тихо не любили“, маючи на те естетичні та й етичні причини, в кінці втягається в боротьбу.

Л. Первомайський подає початок революції з першими збройними заколотами через її подвійне переведення — крізь хлоп'ячі безпосередні враження та крізь усвідомлений спомин юнака часу 10-річних Жовтневих роковин. А втім, кінцеві сторінки в оповіданні з їх революційно-історичними сценами переходять лише службове значіння в оповіданні, по-новому освітлюючи, докладно розроблені попереду, підмайстрів-палітурників Панька та Файвеля постаті.

Певну роль відіграють, поза людьми, активно тут, у палітурні, діючи на головного героя, різні книжки. „Кобзар“ Шевченків є важливим сюжетним оповідання компонентом і втручається в дружні взаємовідносини двох залюблених у книжці мрійників — Панька та Шльомки. Перше втручання було негативне:

Другої ночі ми разом читали Шевченка. Панько захоплювався, а я, ображений тим, що майже через сторінку зустрічав гірке й коротке „жид“, ліг спати. Мені обридло чути це слово... і я не розумів, як це міг мій найбільший приятель Панько захоплюватись віршами людини, що навіть у віршах не могла уникнути цього брутального слова... (167 ст.).

Далі:

Я ще, правда, ревнував його до Тараса Григоровича Шевченка, але мусив замиритися з думкою, що „Кобзар“ з його незрозумілим для мене змістом для Панька дорожчий, ніж я... (169 ст.).

Ще згодом:

Він ішов по дорозі разом з багатьма іншими в шинелі, в неаграбній шапці, за спиною в нього висів клумочок... В той клумочок я поклав йому „Кобзаря“... (169 ст.).

І нарешті:

— А Паньтюшку взяли в салдати...

Впертий початок

— Знаю,— відповів Файвель,— його розстріляно на фронті за пропаганду... Найшли в нього „Кобзаря“ й ще кої-які книжки...

Я згадав про Панька, про те, що „Кобзаря“ у сумку поклав йому я — і заплакав... (181 ст.).

Оповідання насичено живим змістом і сповнено дієвими особами. Двох згадуваних підмайстрів заступають підчас війни „майстер Андрій та підмайстер Манька. Вони за сніданком пили палітурку, нюхали чорний хліб з сіллю й лаялись злісно та довго, не відомо з якої причини...“ Учителька в хедері, дочка „ребе“ Раїса Лейзеровна, і Файвеліва старчиха - мати, Паньків безногий каліка - батько, ісправник із худорлявим обличчям та шпичками сивих вусів, околодочний, городові, анархічна юрба, салдати караульної команди, салдати з фронту, телеграфісти, залізничники, „чоловічок в потріпаному кожущку“ та „обиватель у бобровій шапці“ й інші переходять перед читачем, докладно чи побіжно, але завжди відмінно одне від одного характеризовані. З Л. Первомайського, безперечно, виходить хороший жанрист - побутовець із певним, більшим, як у когось іншого з молоді, нахилом до натуралістичної докладності, яку він уміє заводити до вузьких словесних рямців. Що до стилю, ще один показний приклад на докладну описовість:

Але треба пояснити систему днів відпочинку, яка була в нашій палітурні. Майстри й підмайстри — християни — відпочивали в неділю. Євреї відпочивали в суботу. Так само й свята. Таким чином, палітурня цілий рік працювала, за винятком тих днів, коли збігалися християнські свята з єврейськими, а таких було мало (168 ст.).

Відомості, бачимо, автор подає вичерпливі. Так само вичерпливо описується й виробничі процеси в майстерні:

Моїм обов'язком було мазати корінці або обкладинки. Переді мною стояв казанок із крохмалем, лежав стос обкладинок, я вмочав щітку в крохмаль, водив нею по обкладинці, потім згортав обкладинку вдвоє й обкладав на бік... Цілий день я робив те ж саме, ті ж самі однакові рухи, міг це робити вже з заплющеними очима, міг дрімати й продовжувати „мазати“ обкладинки... (171 ст.).

В наступному абзаці переказано про складнішу справу з корінцями... і далі йде виклад цілком натуралістично, поки не переб'є уваги лірично-піднесена хвиля, де ми знайдемо таку, потрібну для вирозуміння соціального походження Л. Первомайського літературної маніри мотивацію:

Така жура брала мене, такий сум... Як проклинаю я тепер своє загублене дитинство, без товаришів, без радості, з яким боєм я згадую про нього... І так, як у дитинстві, і тепер думки свої віддаю єдиному моему товаришеві, моему вірному другові — паперу (172 ст.).

Для творів Л. Первомайського справді, таки характерна негативна їх емоціональність („накопичення сумів“) та сюжетна сірість,

специфічне невміння показати в сучасному житті щось яскравого. Його надзвичайно правдивим творам бракує цікавості. Вони залишають у читачевій увазі пригнічено-звужене враження. Вони брешуть повільними, втомними ритмами дрібної, визискуваної майстерні.

І в дальшому розвитку перед молодим письменником постає творче запитання: як подолати властиву йому пригнічену звуженість. Кінцева лірика в повісті „Плями на сонці“ каже, що

— це не смерть і нудьга, а важкий іспит... Треба. Неминуче треба іспит витримати й пройти крізь осінню мряку й схвильовану досвітню чвирю з рум'янцем молодости на щоках (155 ст.).

Повість „Плями на сонці“ поєднує розкидані по окремих оповіданнях особливості, що ми їх уже зауважували з тієї чи не тієї нагоди. В ній більше, як по оповіданнях, надано місця аналізу внутрішнього світу героїв, так що ця річ, до певної міри, є перейнята психологізмом. Потім у ній немає гострого суму, властивого розглядуваним твором, хоча доволі місця віддано тихому провінціальному нидінню. Вражає малочитабельна, фрагментарна композиція цього ширшого твору, примушуючи побажати авторові успіху в його, очевидно, майбутньому вивченні сюжетної техніки. Окремі уривки та характеристики, що з них складено доволі механічно повість, самі зацікавлюють, хоча вартість ліричних виступів та природних описів ми б заперечували...

З його властивою докладністю, не поспішаючи, описує Л. Первомайський друкарську працю:

У друкарні роботу ще не розпочали. Групами сиділи, стояли робітники, розмовляли. Дехто переодягся вже в спецодяг — синій халат по коліна, із зав'язками на спині, дехто ще не встиг, одмикав шухляду (13 ст.).

Друкарський відділ гудів усіма своїми чотирма плоскими машинами й двома бостонками. Тертя трибків, металеве цокотіння бостонів, свистіння привідних пасів та гудіння динами заповнювали залю. Здавалось, для будь-якого найменшого звуку не знайшлося б тут місця. В роботі відчувався ритм (15—16 ст.).

Руки накладачів раз-по-раз підіймали блискучі холодні аркуші паперу, і тоді здавалось, що в залі що-разу злітають четверо білих птахів і зникають десь під стелею (16 ст.).

Серед цього виробничого тла, в урядюванні невеликого міста, прикладаючи до свят природні декоративні мотиви, немов традиційні соснові гірлянди, описує своїх героїв чи то робітників та урядовців друкарні, чи з ними сполучених, так або не так, допоміжних осіб, Л. Первомайський. Описує, переводячи їх через певний вересневий іспит, а його, як ми вже знаємо, скласти треба. Постатей у „Пля-

Впертий початок

мах на сонці“ чимало. Помітно, що автор починає подавати їх драматично. Для прикладу візьмімо хоча б перший портрет головного героя робітника - комсомольця Нечипоренка:

Посеред залі над розсипаною сторінкою складної бухгалтерської форми стояв Нечипоренко й злісно лаявся. Обличчя йому стало жовте, від злості, а під очима різко виступав червоний опух. Крила носу дрижали, а золоті кучері спадали на очі (16 ст.).

Дальша сутичка його з інструктором друкарського цеху Озерним і взагалі весь IV розділ, та й почасті V просякнуті міцною експресією.

Антитетичний жіночий портрет теж подано в русі:

Дівчина в білій довгій та просторій сукні легко збігла від ріки на кручу, зірвала зелене яблуко в садку, надкусила його, зморщилася — кисле — і пішла до будинку, що білів між деревами. Дівчинине чорне волосся безладними пасмами лежало на плечах, на грудях, було вогке (39 ст.).

Дівчину звуть Ліза, вона крамаря дочка, і через неї закоханий та легкодухий взагалі Нечипоренко пробує завіситись, підпадає до виключення з комсомолу, і рівнобіжно до зовнішніх неприємностей переходить від одного нерівноваженого психічного стану до іншого, а за всіма тими змінами згори уважно стежить автор.

Другу важливу постать являє в повісті коректор Усик. Його змальовано в елегічних тонах і співчутливо-жартівливо:

Маленькою, майже дитячою худорлявою постаттю в сірому піджаку, в протертих на колінах штанах справляв він враження загнаного в куток невразливого звірка: його ображають, а він боїться когось іншого образити (75 ст.).

Йому теж іспит: минуле кохання та колишнє перебування в есерах. Своєрідно заплутано взаємовідносини в Усика з Нечипоренком, звязані з тайною таємних мандрівок Усикових до покинутої церкви. Заплутаність розв'язує візита т. Белкіна до Усика, дорогою виявлено й тайну: Усик повз церкву йде собі додому — коротким шляхом.

Іспит для Озерного, твердої і за кордоном вихованої людини, та й для всього друкарського колективу становлять пилесоси, що їх треба з власної ініціативи здобути, поки в держави грошей на них бракує. Озерному треба в цій справі взяти активну участь і він таку бере... Другу „тайну“ завів у день МЮД'у комсомолец Янек, написавши вставлену в повість новелу, що до неї ще, своєю чергою, вставлено оповіданнячко. Новелу присвячено на сторінці 96-й „товарищці Новій“, а на 153 виявляється що це є символістичне скорочення присвяти „товарищці Надії Овдієвій“. Розв'язання другої тайнки зацікавлює не так читача, як згадану товаришку.

Знов таки, найміцніші в повісті місця показово - побутові, а вони тут набирають драматичної виразності. Основну повісті ідею складає усвідомлена потреба в самоперевихованні, що його, як відомо, переводить і не може не переводити визволений пролетаріат. Тому художньо - конкретні приклади подає Л. Первомайський без агітотної настирливості, супокійно й тактовно.

Вперта його праця, маючи свої, відзначні повище хиби, притягає до себе увагу, бо в ній надто позначається художня сумлінність.

БІБЛІОГРАФІЯ

Петро Радченко „Скрипка“ — повість. Бібліотека журналу „Молодняк“. В-во „Пролетарий“ 1928 р. стор. 76, ціна 50 к.

„Я знаю, що незабаром прийде новий музика. Він, як і кожний артист, спокійно налагодить скрипку і гратиме людям про красу, про кохання, про неминучу героїчну боротьбу, про ніжні паростки молодого побуту. А в тому міцному буянні звуків почуватиметься бурхлива і тепла мелодія юнацької пісні“ (ст. 1).

Таким вступом, власне кажучи, такою декларацією, починає свою першу книжку П. Радченко. І це симптоматично. Автор дуже молодий і бадьоро настроєний. Від його молодості залежить, мабуть, і те, що він не знає шляхів, якими йтиме, не знає „на яким інструменті новий музика акомпануватиме життю“ (ст. 1). Він гадає, що то „будуть бадьорі, але все-таки ніжні, як зелене весняне листя, ритми старої, як світ, скрипки“ (ст. 1). Хто й зна, чи це так. Можливо, що скрипка справді буде за головного акомпаніатора в оркестрі нового життя, бо життя буде нове, то й скрипка певне змінить своє місце в оркестрі. Але ми не про це збираємось говорити. Це просто огріх, якого можна пробачити авторові, хоч він і усугубив помилку композиційно, зв'язавши скрипку з повістю (Андріїв батько).

Книжку не можна назвати повістю, бо й розробкою характерів персонажів і композиційно своєю суттю вона є скоріше оповіданням.

Тема книжки не нова. Її намагався розробити в своїх повістях „Сурми“ та

„Золотий Павучок“ — молодняківцеві Донченко. Їй ще чимало уваги віддано й іншими письменниками. Статтева проблема остільки важлива й остільки потребує розв'язання, що нас зовсім не дивує, коли письменники беруться за цю справу. В одних це виходить краще, в інших гірше, в залежності від авторського життя та вміння синтетично, художньо опрацювати побутовий матеріал. Але ми мусимо зробити застереження. Не треба спрощувати та схематизувати. Не треба переборщувати. Написати одну повість на цю тему можна і навіть слід, але в кожному своєму творі говорити й слинити про це — не треба. Пригадаймо хоч би Леніна: „я не вірю тим, хто постійно й уперто занятий ставесими питаннями, — як індійський факір — спогляданням власного пупа“. Це застереження в меншій мірі торкається Радченка, але загалом стосується воно багатьох початківців і не початківців також.

Радченко з завданням своїм не впорався, матеріалу творчого не опанував. Не переказуючи змісту повісти, спинимось на деяких її місцях, що безперечно заслуговують на увагу.

Про авторову мову говорилося, здається, ще перед нами. На стилістичні й мовні огріхи ми наптовхуємось частенько.

Наприклад: „намагався дужими вдарами смичка приголомшити нікчемність свого існування“ (ст. 2). Авторова думка стає нам ясною лише після декотрих міркувань, так бо не точно він висловлюється. Ударами смичка можна вплинути на інструмент, а той в свою чергу викличе в нас відповідні реакції слухових органів. Але

Бібліографія

ударами смичка не можна вплинути на зовнішні обставини.

„В кімнаті по стелі підсліпувато блимала електрична лампка“ (ст. 14).— Чи це не модернізований каганець, що блимає на сторінках численних просвітянських творів“.

„Раптово відчула себе матір'ю стала прислухатись до цієї думки (підкреслення наше. Л. П.) (ст. 19). Чому раптово?! невже це думка — відчувати себе матір'ю? Матір'ю відчують себе не раптово, після низки фізіологічних попереджень. Невже автор цього не знає? Нам здається, що він просто сприйняв манеру письма „добродетельних“ письменників „старого, доброго времени“, манери приховування дійсності під умовною фразою. Від цього треба відійти, будь-якою ціною впливу таких письменників позбавитись.“

„Я не вмію лизати чужі ореоли“... (ст. 45). Можна лизати тарілки, волам дають лизати сіль після жому, але... ореоли? Це „річ“ — нематеріальна й лизнути, ба навіть мацнути її — не можна.

Рядки, що не потребують коментарів: „Чує, що її голос білими нитками мо-лока дзюрчить із розхристаних материних грудей, і, смачно прицмокуючи, цідить горілку“ (ст. 16).

Та досить вже з негативною стороною даної повісті. Автор уміє влучно характеризувати людей і часом досягає великого ефекту простими, без вивертів рядками.

„Як я потрапила до комсомолу — й до цього часу не можу докладно пояснити. Бо тоді ніколи про нього не думала й навіть не знала, що існує якийсь комсомол. Тільки тепер можу припустити, що мене віддали до нього, як віддають до банку великі гроші, щоб потім мати певний відсоток прибутку“ (ст. 46 — 47).

Тут автор виступає як блискучий аналізатор. Поруч з цим він вміє подати несподівану блискучу фразу, якій позаздрив би викінчений майстер.

„З віконця визирав гладкий (підкреслення наше. Л. П.) інвалід (ст. 8); з поняттям „інвалід“ у нас звязана уява про

сповненого страждання каліку, худого, виснаженого... Але це банально й не точно, бо інваліди — інваліди — бувають і гладкі й тому, як виняток, цікавіші.

Висновки: вони, здається, ясні. Зелена, молода книжка. Автор шукає. Коли він уважніше буде ставитись до своєї творчості — знайде шлях до читацької свідомості. Вперта учба перш за все, бо здібності в автора є чималі, а культури бракує.

М. Мор.

Джим Тюллі — Жебраки життя (автобіографія босяка). Переклав з англійської І. Ю. Кулик, ДВУ, 1928, стор. 195, ціна 1 крб. 25 коп.

Нарешті наш український читач побачив на книжковому ринку книги хороших закордонних авторів. Це збагачує літературу національну і сприяє дальшому її поступові. Ми з задоволенням знали, що днями вийшла книжка Дж. Тюллі, яка раніше друкувалася в журн. „Гарт“ в перекладі тов. Кулика.

Джим Тюллі — письменник нині відомий своїми „босяцькими“ творами в Америці. Живою мовою він описує свої пригоди, що зазнав їх він, блукаючи по широченних просторах Північної Америки. Якийсь епічний спокій віє од його письма і своєрідно впливає на читача. Рівним, спокійним пером він змальовує свої численні мандрування по великих містах, по людських „джунглях“ то-що, і читач захоплюється не стільки майстерністю слова, скільки безпосередньою щирістю автора.

І. Кулик справедливо зазначає в своїй передмові, що не своєю вправністю він зайняв визначне місце в сучасній американській літературі. Його забезпечив винятковий хист самого письменника. Джим Тюллі цікавий для нас тим, що, на кшталт Горкого, хоч і не так, як Горкий, він виображає життя трампів — босяків. Успіх письменника безумовно базується на непідробленій щирості й одверто-презирливому ставленні автора до явищ американської капіталістичної дійсності.

Для нього ніщо буржуазна мораль, і він протиставляє їй своїх персонажів, що

Бібліографія

відбито в „вільній“ демократичній республіці вільне питання, пересувають по її теренах на дахах поштових, товарових потягів. Безумовно, герой книги змальований яскраво і, не дивлячись на деякі сентенції апархичного гатунку, викликає симпатії читача.

Герой покидає Сент-Марі — рідне містечко — і разом з іншими трампами — босяками, випадковими подорожніми, проїздить багато місцевостей. Пригоди: зустріч з полісменами, залізничними детективами, смерть босяка, п'янство з Еймі — прекрасною товстою дівчиною, муринські христини в річці й інше — все це канва довгих авантур, власне, однієї авантури — довгої мандрівки.

Можна мило реготати над бідним щиросердним попом-негром, що вилазить з річки після христин і не знаходить своєї камезольки на березі.

Можна співчувати мешканцям великих в'язниць, що влаштовують „кенгурові“ суди над новими в'язнями.

Та даремно було б проводити повну паралель між Горким і Джимом Тюллі. Коли твори Горкого сповнені своєрідними вчуттями і босяцькою філософією, яка виправдує його героїв, то твір Тюллі характерний своєю реалістичністю, картинами без пейзажів, людьми без портретів. В творі мало емоції, які б могли зворушити читача так, як зворушують твори Горкого.

Джим Тюллі не любить психології й романтизму, і це помітно на стилі книги.

За те не сплутаєш ні Горкого, ні Тюллі. Вони утворили свої жанри і розвинули їх досить широко.

До прекрасних якостей книги слід залічити оригінальні муринські пісні з їх мелодійними повторами і екзотичними контрастами.

Книга читається з неослабленою цікавістю до кінця.

Вона нагадує рівний довгий шлях з горами, з ярами, що встають один з одним. В книзі відчувається особливий ритм, рівний, спокійний ритм. Нема великих взльотів, нема великих падінь.

Не шукайте в творі карколомних трюків, якими визначається американська

авантюрицька література. І без них книга Тюллі — цікава.

Тому-то вона й близька до читання, і, коли дочитуєш останню сторінку, почуваш задоволення. Коли б було в книзі не 194, а 294 сторінки, вона б набридла.

Задоволення виникає в голові, як вітер увечері після заходу сонця. Вона — наслідок Тюллівського ритму, і кінець у книзі — лише завершення трамповського кола.

Книга — хороший подарунок книгозбірням. Дотепний переклад т. Кулика надзвичайно полегшує читання і розуміння „жебраків життя“, хоч і не позбавлений певних прогалин. Почувається непевність перекладача в орудуванні залізничними термінами. Спірна українська транскрипція прізвища самого автора, бо дехто зве його То(е)лі. Хоч, може, перекладач і мав в даному випадку рацію, щоб уникнути тієї плутанини, що існує в нас, наприклад, з транскрипцією ймення Сінклера (Аптон, Уптон, Ептон і т. п.). Краще перекладено вірші босяцькі, пісні й негритянські співи, що ними рясніє книга. Видко, що у віршованих перекладах І. Ю. Кулик відчуває себе більше в своїй стихії, ніж у прозових.

В. Пілот

Микола Самусь. Троє... Василь Чумаков. Андрій Заливчий. Гнат Михайличенко. Критико-біографічні нариси. Книгоспілка, 1928. Ст. 53, ц. 85 к.

Останніми часами на сторінках нашої преси частіше згадуються постаті „перших хоробрих“ — фундаторів пролетарської літератури й боєвих революціонерів, що так славно загинули в боротьбі за комуну.

Торік трудящі УСРР святкували десятиріччя своєї перемоги, і це дало формальний привід згадати за перших комунарів, що без вагання положили своє життя, як перший камінь — підвалину соціалістичної будівлі. На сторінках всіх органів з'явилися (і по цей час з'являються) різні праці, присвячені пам'яті „перших хоробрих“: статті про їх революційну та літературну діяльність, матеріали до біографії, спогади вчасників і друзів забитих і т. д.

Бібліографія

Радянська суспільність не забула за піонерів українського Жовтня і що далі, то більш увага і літературних, і політичних, і громадських кіл привертається до цих героїчних постатей. Йде швидким темпом робота і по збиранню та виданню розкиданих по тогочасних часописах їх літературних і публіцистичних писань. Цими днями, наприклад, виходить повна збірка поезій В. Чумака, а незабаром має вийти і повна збірка творів В. Еллана.

Особливо багато всіляких матеріалів вийшло в кінці 1927 та на початку цього року, хоч, на жаль, не всі вони мають однакову вартість. Серед більших спроб, що намагаються охопити революційно-літературну діяльність „перших хоробрих“, дати якусь синтезу на підставі досі відомих матеріалів, маємо дві: велику статтю Б. Коваленка „Перший призов“, вміщену в 11—12 ч. „Молодняка“ 1927 р., а тепер входить до складу його другої збірки критичних нарисів, що вийшла цими днями під цією ж назвою — і другу — названу книжку Самуся.

Книжка Самуся має на меті дати загальну більш-менш характеристику тільки трьох письменників-революціонерів, що загинули від ворожої кулі катів-денікінців. Четвертий з них — В. Еллан, що теж передчасно загинув не менш славною смертю на посту боротьби за здійснення тих ідеалів, за які він боровся збройно в часи громадянської війни, — чомусь у цю збірку не увійшов. Власне ці формальні міркування, якщо вони мали місце у автора, тут ні до чого, а для „повноти картини“ треба було б і В. Еллана включити.

Автор, дійсно, зібрав і використав, з одного боку, майже всі опубліковані на той час писання самих піонерів радянської літератури, а з другого — майже всі біографічно-критичні писання про них. Це й становить головну позитивну прикмету даної роботи.

Але автор, як видно, ще не досить досвіду має в критичній роботі (це перша його брошура після двох-трьох статейних спроб), не має ще серйозної теоретичної підготовки, і це спричинилось до прикрого

випадку: матеріал подолав автора.

Автор використав великий матеріал, що видно з численних цитат, які він наводить цілими уступами по кілька десятків рядків, але, на жаль, цитати наведено не лише з сирового матеріалу, як факти, але й там, де треба робити висновки, причому останні взято з писань критиків літератури. Автор так і не спромігся дати майже нічого свого. Факти узяті з численних сирових матеріалів, а висновки, присудити й характеристики — з писань інших критиків.

А проте ця загальна хиба — несамостійність — не становила б перешкоди визнати цю книгу за більш-менш корисну спробу ознайомити ширший загал з цікавими посталями перших піонерів нашого літературного Жовтня, — коли б автор не вжив був найгіршого способу літературно-критичної несамостійності.

Після великої, досить вдумливо і серйозно написаної ст. Б. Коваленка, з широкою ерудицією і глибокою соціологічною аналізою, а головне — цілком самостійною, не варто було Самусеві квапитись з своєю книжкою, коли авторові бракувало серйозної літературно-теоретичної підготовки. Цю основну прогалину він і намагався заповнити цитатами, та оскільки з самих цитат праці не зробиш, а треба щось і від себе сказати, то він дав... чужі думки (коли б тільки думки!) чужими словами.

Не будемо гіпотезувати, як це сталося — свідомо чи несвідомо (може, у автора така феноменальна пам'ять, що він, студіюючи матеріал, мимохіть вивчив деякі місця на пам'ять), а дамо спочатку факти, щоб не бути голословним.

Маємо насамперед кілька зворушливо-точних „збігів“ з підручником Ол. Дорошкевича. Про В. Чумака у Дорошкевича: „Почавши з наївних переспівів народницької романтики..., Чумак дає нам закінчені ліричні цикли, повні юнацької сили, віри в життя, переконуючого й світлого оптимізму“. (Стор. 303).

Бібліографія

У Самуся: „Почавши писати в душі народницької романтики, він швидко переходить до оригінальної лірики, повної бадьорости й юнацької сили, повної любови до життя й віри в життя“ (стор. 15).

Це перша стадія запозичення у формі перефразування чужих речень. Але далі маємо ще більш простіше й одвертіше запозичення, без жодної собі мороки чужі речення ще перефразовувати:

У Дорошкевича: „Чумакові рими видаються з-поміж шаблону навіть новішої поезії, мелодійно й тонко асонуєчи“ (стор. 303).

У Самуся: „Рими видаються з поміж шаблону, навіть, новітньої поезії, мелодійно й тонко асонуєчи“ (стор. 17).

Тут і всієї роботи що слово „новішої“ трохи змінено. Далі, в розділі про Гната Михайличенка теж є кілька випадків чудової „схожости талантів“ у Самуся й Дорошкевича. У Дорошкевича:

„Серед дрібних новел Михайличенкових звертають увагу ті, що відбивають стару Винниченківську манеру: „Погроза невідомого“ (з тюремних зшитків), „Тюрма“, почасти „Маленька Докійка“. Але вже й тут, замість безпосередности Винниченкового реалізму, бачимо сухі алегоричні додатки (як образ маленької Докійки в останньому оповіданні), що ладні знищити художню правду в творі“ (стор. 319).

У Самуся: „Серед фрагментів-новел Гната є чимало таких, що відбивають стару винниченківську маніру писання, це „Тюрма“, „Погроза невідомого“ (з тюремних зшитків) та інші. Але в цих новелах уже бракує безпосереднього винниченківського реалізму, сухі, алегоричні додатки, що готові знищити художню прозу (!) в творі заповняють рядки його творчости“ (стор. 50).

Коли в справі гіпотези „феноменальної пам'яті“ ще можна було сперечатись, то

в даному випадкові „однікуватись“ вже нікуди: рабське копіювання Дорошкевичових „сухих алегоричних додатків“, що в нього підкріплені прикладом, у Самуся гублять увесь сенс, бо виснуть у повітрі, а до того ж у Дорошкевича вони „знищують художню правду“, а в Самуся дійшло до повної нісенітничі: вони „знищують художню прозу“!

Ерудиція авторова виявилась ще й і в переписуванні з інших критиків, зокрема Б. Коваленка, з його першої кн. „В боротьбі за пролетарську літературу“, про яку Самусь ніде ні словом не згадує, хоч завжди, досить точно подаючи цитати, вказує на джерела їх.

Так от:

У Б. Коваленка: ... Журнал „Мистецтво“... зумів висунути такі дужі й характерні для тодішніх часів постаті піонерів пролетарської літератури, як Василь Елан, Вас. Чу-мак, Гнат Михайличенко, Ан. Заливчий. Їхня величезна заслуга була в тому, що підчас бойкоту революційної дійсности з боку більшости старих письменників вони разом з войовничим футуристом М. Семенком зуміли скупчити навколо журналу молодий, але сильний письменницький актив і тим самим утворити першу базу для розвитку пролетарської культури“ (ст. 7).

У Самуся: „Журнал „Мистецтво“ займався виключно збиранням розпорошених революційних письменників. Цьому дуже присвятилися й піонери пролетарської літератури Елан, Чу-мак, Михайличенко та Заливчий, які спільно з войовничим футуристом Семенком встигли скупчити навколо журналу молодий, але сильний письменницький актив, в той час як з боку письменників старої генерації, що проповідували ідеї національної романтики, було оголошено бойкота. Так повстала перша база для розвитку нової пролетарської літератури“ (стор. 19).

Поза всіма ходовими й загальноновживаними тепер фразами, що спеціально застосовуються до характеристики „перших хоробрих“, — як „піонери“ і т. и. тут маємо досить текстуальної схожості, що висвітлює манеру писання критичних дослідів Самуся. В справі „схожості талантів“ Самуся й Коваленка маємо знов цілком подібний до вищенаведених приклад.

У Коваленка: „На деяких ранніх поезіях В. Чумака виразно позначилися впливи модерної руської літератури, зокрема Бальмонта“ (Перший призов“, стор. 25).

У Самуся: „Ранні поезії В. Чумака мають виразний вплив представників мажорної (?) руської літератури, Бальмонта (?!) та інш. (стор. 16).

Цікаво знати, з якого це часу модерна література стала мажорною, а Бальмонт обернувся в Бальмонта?!

Ми вважаємо, що наведених фактів досить, щоб схарактеризувати основні критичні „прийоми“ автора, що визначають і вартість книжки в цілому. Та, на жаль, бачимо ще й „титульну марку“: „Критика й теорія літератури за редакцією В. Юринця“. Досадно робиться й за тов. В. Юринця, що не добачив. Треба уважніше редагувати твори молодих критиків, а то вони понаписують! Досадно й боляче робиться і за „перших хоробрих“, що про них маємо таку друковану учнівсько-несамостійну й легковажно-недбало скомпоновану книжку.

Л. Підгайний

ХРОНІКА

У ДЕРЖАВНОМУ ВИДАВНИЦТВІ УКРАЇНИ

Вийшло протягом останнього місяця: 3 бібліотеки укр. класиків: „Котляревщина“ редакція, вступні статті й примітки І. Айзенштока. До книжки ввійшли: 1. Українські оди наполеонівських часів. 2. Варшава. Поема. 3. Вояж по малой Росии Генерала от инфантерии Беклешова. 4. Павло Білецький - Носенко. Горпинида чи вхоплена Прозерпина. 5. Порфир Кореницький. Вечерниці. 6. Степан Олександрів. Вовкулака. 7. Яків Мітковський. Харько, запорозький катовий.

Твори Марка Вовчка за редакцією і з критично-біографічною розвідкою Ол. Дорошкевича. т. І. М. Горький та М. Коцюбинський — Спомини, листи. (Упорядкував І. Айзеншток). Володимир Ярошенко — Гробовище (Повість).

Друкується й незабаром вийдуть з друку: Я. Ложкін — на посту. Неверов — Я хочу жити (оповідання). Іван Кириленко — Кучеряві дні (повість). Іддік Фефер — Твори (єврейською мовою). Карженівська К. — Степовий сон (п'єса на 3 дії). Арнольд Бенета — Місто Розваг.

ДВУ розпочало видання за планом (на 1928/29 рік) нацмену сучасної єврейської літератури; до цього притягнуто кращих єврейських поетів та письменників. За цим планом задано до друку такі книжки: Епштейн Ш. — „В країну великого перевороту“ том I і II. Опаташу Й. Д. — По той бік світу“. Квітко Л. М. — „Разом“. Складено договори з І. Кіпнісом на видання євр. мовою його

„Дитячих оповідань“, з Н. Ойслендером. „Місто“ (роман), з Маркішом П. Д. „Шмози“ (роман), з Гільдіном Х. М. „Брукеме“ (колодязь), з Маркішом П. Д. — „Вірші“ та з Фінінбергом Є. „Тріюмфальна брама“ (роман).

„Бібліотека українського історичного роману та повісті“. За планом цієї бібліотеки (на 1928/29 рік) замовлено такі романи: тов. Антоненку - Давидовичу — „Руйнування січі“; Борзякові — „Мазепова доба“, Гр. Епикові — „Гонта і Залізник“ (Гайдамаччина). Держвидав звертається до всіх українських письменників з проханням взяти участь у реалізації цієї бібліотеки, закріпивши за собою певну тему. Теми такі: 1. Первісне життя полян. Вішовий уклад. 2. Татарська навала. Знесення Києва. Данило Галицький. Татарські люди. 3. Литовський період. Перша доба козащини. Початок Запорізької Січі. Боротьба з татарами. 4. Життя українського замку: наїзди, суди, походи, щоденне життя, освіта, моральний рівень, взаємовідношення між селянами й землевласниками. 5. Життя українського міста XVI ст. Міщани, самоврядування міста — Магдебурзьке право. Цеховий устрій. Торговля. Податки. Щоденне життя. Братство. Братчики. 6. Соцініянство на Україні. Просвітний рух. Друкарні. Конст. Острожський. 7. Перші козацькі повстання. Наливайко. 8. Війни козацькі з ляхами. Невільництво. Морські походи. 9. Сагайдачний. Татари. Кафа. Невільничий торг. 10. Богдан Хмельницький. 11. Війни Богданові. Українське шляхетство. Юрій Немирич. 12. Дорошенко. 13. Мазепа. Будування козаків по

Хроніка

копальських роботах. 14. Войнаровський. Життя за кордоном. Україна. Сибір. 15. Палій та Стефан Братківський. 16. Петро та Полуботок. Нищення самостійности України. 17. Життя студентів Києво-Могилянської Академії. 18. Гайдамачина. Гонимі. 19. Руйнування Січі. 20. Кінець XVIII ст. Нові люди, новий побут. Старшина козацька, дворяни, вельможі, останні козаки. Кріпацтво на Україні. 21. Задунайські запорожці.

Десять років української літератури. Закінчується друком і незабаром вийдуть в світ за планом Інституту Шевченківського перші два томи цінної праці М. Лейтеса та М. Яшека „Десять років української літератури“ (1917—1927) за загальною редакцією С. В. Пилипенка. Праця ця має завдання — дати певну картину літературного життя за перше десятиріччя Жовтневої революції так у творчості письменників, як і в шуканнях ідеологічних шляхів в аналізі художньої літератури що до змісту її, відзначити дати найважливіших літературних фактів цього десятиріччя. Праця поділяється на три окремі томи. Том перший, бібліографічний, має понад 150 біографій письменників, близько 120 портретів. Для бібліографічної частини письменників використано газети, журнали, альманахи, збірники за зазначений період. Для характеристики творчості багатьох письменників додається стислі літературні портрети їх.

Подано бібліографію творів кожного письменника, що вийшло окремими виданнями та друковано в періодичній пресі, бібліографії рецензій на його твори, критичних розвідок про нього та перекладів його творів іншими мовами.

Том другий, організаційні та ідеологічні шляхи української літератури, розбито на два розділи:

I — подає літературні маніфести, платформи, програмові статті літературних організацій та угруповань.

II — Літературна дискусія 1925—1927 року (бібліографія дискусії і тези до основних питань та проблем їх).

Том третій — темарій. Аналіза художньої літератури за певними темами з методологічним викладом, містить статті з питань жанру і стилю з окремими характеристиками письменників що до цього, історію критичної думки на Україні за десятиріччя з окремою характеристикою діяльності та значіння критиків

В цілому робота являє собою, так би мовити, енциклопедію української літератури за Жовтневе десятиліття, яка обсягом і охопленням матеріалу та планом є перше видання такого роду укр. мовою.

Праця ця стане в допомозі для істор.-літературних дослідів та розробки окремих проблем з укр. літератури. Окрім того, вона правитиме за посібник для учителів, викладачів літератури, лекторів, студентів.

За багате джерело вона буде для робітників книжки взагалі, зокрема для бібліотекарів та політосвітробітників.

Конкурс на дитячу п'єсу. Закінчено прийом рукописів до конкурсу на кращу дитячу п'єсу для шкільного театру.

Всього одержано 130 рукописів. Жюрі конкурсу приступило до розгляду рукописів, які будуть переглянуті протягом жовтня місяця ц. р.

Про наслідки конкурсу буде оголошено в усіх газетах та журналах.

У ДЕРЖАВНОМУ ВИДАВНИЦТВІ БІЛОРУСІЇ

Вийшло з друку: Гартны Ц. — Ірачы-стасць: Збор вершай. Гартны Ц. — Трэскі на хвалях (Збор апавяданьняў). Колас Якуб „Новая зямля“ (поэма), Купала Янка — Збор твораў. т. III. Якуб Колас готуе до друку другий том своїх творів. Перший том незабаром вийде з друку з біографічно-критичною розвідкою І. Джержинського. Тодор. Глибоцький здав до друку збірник своїх літературно-критичних нарисів під назвою „Пра літературныя справы“.

Олесь Гародня здав нову п'єсу — сатиру з життя Західньої Білорусії під назвою „Пісар по па Куруса“.

Хроніка

Бр. Тарашкевич (засуджений польським урядом на процесі „Громади“) працює у тюрмі над перекладом на білоруську мову „Пана Тадеуша“ Адама Міцкевича. Друкуються твори українських письменників у перекладі Янкі Купали: П. Панча „Зямля“ і А. Любченка — „Пастух“. Цікі хутар“ і „№ 2002“.

У РОСІЙСЬКИХ ВИДАВНИЦТВАХ:

Вийшло з друку: В. Вересаєв — „В юные годы“ (воспоминания). Т. А. Щепкина-Куперник — „Дни моей жизни“. Де-Вер-Стемпул — „Остров Пальм“ (роман). Данил Крептюков — Времена (роман). Михаил Сивачев — Желтый дьявол (повесть). М. Горький — „О писателях“. Матвей Ройзман — „Минус шесть“ (роман). С. Вельтман — „Восток в художественной литературе“. Павел Журба — „Черный пар“ (роман). Джон Пальмер — „Книга о моей жене“ (роман). Л. Гессен — Книга для автора об изготовлении рукописи.

У КНИГОСПІЛЬЦІ

Вийшло з друку: з бібліотеки українських класиків: Леся Українка. — Повне зібрання творів т. V. Драми. За загальною редакцією Б. Якубського. — Франко Ів. — Твори. т. XXVI. За загальною редакцією С. Пилипенка. — Винниченко В. — Твори. т. XXII. Заповіт батьків.

З нового українського письменства: Н. Забіла — Сонячні релі (лірика). Ю. Яновський — Прекрасна. Іт. Морські вірші.

З світового письменства: Гі Мопасан — Твори. т. V. Оповідання. За редакцією С. В. Савченка. Переклад В. Козловського.

Друкуються: М. Коцюбинський — Повне зібрання творів, т. I. За ред. А. Лебідя. — Ю. Смолич — Фальшива Мельпомена (Роман). — Ю. Яновський — Майстер Корабля. (Роман). Кость Котко — Сонце поза мінаретами. (Малюнки з життя сучасної Туреччини).

Друкується окремими книжечками такі оповідання:

М. Горький — Справа з застіжками. Омелян Пилип. Ярмарок в Голті. В степу. Макар Чудра. Народження людини. Приятелі. Дід Архип і Льонка. — Д. Лондон — Сонячне пір'я. О. Слісаренко — Авеніта. Бунт.

У ВИДАВНИЦТВІ „РУХ“

Вийшло з друку: Франко І. — Дитячі твори, т. XXV, XXVI. Б. Грінченко — Твори, т. IV (На распутті — повість), М. Чернявський — т. VII (поезії). О. Кобилянська — Твори. т. VIII (Через кладку — повість) Г. Хоткевич — Твори. т. II. Життєві аналогії.

З бібліотеки „Український Театр: М. Кисіль — Карпо Соленик. П. Лісовий — Кубань. (Нариси).

Друкуються: В. Ярина — „Роси“, поетична збірка оповідань. Винниченко — „Над“ „Великий секрет“ (нові п'єси).

Г. Хоткевич — Твори. т. VI (Богдан Хмельницький). Кіршон — „Рейки Гудуть“. Переклад М. Йогансена.

НА ЗАХОДІ

АНГЛІЯ

„Найстаріша повість світу“. Нещодавно у Лондоні вийшла з друку в перекладі на англійську мову т. зв., „Найстаріша повість світу“, яку ніби-то написав якийсь прадавній єгиптянин. Манускрипт, з якого зроблено переклад, має близько 3000 літ і зберігається в Британському музеї („British museum“).

Зміст цієї повісті, приблизно, такий: В одного гарного юнака закохується ще

гарніша жінка його старшого брата. Юнак, відчуваючи незручність свого становища, всіляково уникає закоханої жінки, але вона проте не піддається й настирливо йде до своєї мети. Щоб доп'ясти свого, вона влучно сіє між братами незгоду, яка неминучо скінчилася б загибеллю одного з них, якби вони (обидва) вчасно не отямилися й не замирилися. Наслідком цього гине сама „підступна“ жінка.

Одначе, любовні пригоди юнака цим ще не кінчаються. Після цього він швидко жениться, і ще швидше його молода жінка стає коханкою фараона. Юнак довго намагається прихилити її до себе, але коли йому не дасться цього зробити, то він жорстоко мстить їй, а сам кінчає своє життя самогубством.

Як бачимо, то ця „найстаріша повість світу“ тематично нічим не відрізняється від більшості сучасних повістей буржуазного світу, а тому й не диво, що вона знайшла собі серед нього масового читача...

Оксфордський словник. В Оксфордї остаточно викінчено до друку великий англійський словник, який порівняно з кваліфікаційним словником французької академії являє собою значно більшу працю.

ФРАНЦІЯ

Творчі літа. Під такою назвою відомий літературний часопис „Mercure de France“ перевів широку літературну анкету, наслідком якої виявилось, що більшість визначних французьких літературних творів з'явилися тоді, коли їхні творці мали близько 30 літ. Аналогічна англійська анкета свідчить, що кращі англійські літературні твори з'явилися тоді, коли їхні автори мали від 40 до 50 літ, за винятком одного лише Редьярда Кіплінга, найкращий твір якого з'явився ще тоді, коли він не мав 30 літ свого життя.

Історія літератури у монографіях. Книгозбірня Голімотре готує до друку велику історію французької літератури у монографіях. Кожному авторові буде дано окреме й цілком визначене місце за дослідниками біографів.

Невідомий твір Бодлера. Нещодавно Жюль Мукет оголосив у „Фігаро“ невідомі драматичні фрагменти Бодлера, які мають загальну назву „Ma poësie“. Ці фрагменти Жюль Мукет знайшов серед папе-

Досі вийшов десятий том, але підготовча робота розпочалася 70 літ тому, а 40 літ вийшов перший випуск першого тому. Досі вийшло з друку 15488 сторінок, що містять у собі 50.000.000 слів, 500.000 стилічних прикладів та 2.000.000 різних цитат.

Популяризація класиків. Останніми часами на тихіших лондонських вулицях та площах відбуваються цікаві переїзні театральні вистави, що складаються з творів різних англійських класиків, а головне — Дікенса та Шекспіра. Сцена являє собою рухому площадку, яку легко можна перевезти з одного місця на друге всього лише одним конем. Декорацій, звичайно, нема, якщо не згадувати звичайного стола та двох-трьох стільців, але актори виконують свої ролі обов'язково загримовані та у відповідних убраннях.

рів покійного письменника - історика Ернеста Праронда. Виявляється, що свого часу Бодлер і Праронд мали замір спільно написати велику драму, але написали всього лише декілька сцен. Одначе „Ma poësie“ Бодлера є найдовшим фрагментом цієї нескінченної драми. Незабаром він має вийти у світ окремим виданням.

Спорт і література. За проводом Марселя Бергера паризькі письменники та артисти - малярі утворили спортове товариство, яке ставить собі за завдання провадити вправи з баскет-болу та легкої атлетики. Між іншим, до цього товариства належить також відомий сучасний письменник І. Прево.

„Ночі“. Видавництво Фламаріона розпочало видавати цікаву серію т. зв. „Ночей“, тоб - то тих ночей, що відомі нам з творів різних світових письменників. У першу чергу мають піти такі ночі, як білі (північні), чорні (південні), венецькі, єгипетські українські ночі на морі, а також ночі по клубах, кавярнях та просто безсонні ночі

НІМЕЧЧИНА

Гавптман і німецька академія. Два роки тому Гавптман не погодився вступити до академії, куди його було обрано.

Тоді його запросили знову. На цей раз він згодився і пояснив листовно, що робить це виключно тому, що якби він не пішов

Хроніка

до академії, то це було б не товариш-кому до тих письменників, як вже сидять там.

Берлінський театр. Берлін має 35 театрів, які протягом поточного року дали 10.000 вистав, з чого на німецьких авторів припадає всього лише третя частина. Французькі автори мають 30%. Найбільшу кількість вистав дають Б. Шов (261), потім — Бурдет (153), Мольнар (150), Гавп-тман (149), усього Мольєр всього лише 22 рази. Але, при Осміром, такий популярний автор, як Зудерман, ішов усього 2 рази. В опері найбільш тримаються Вагнер (92), Верді (87) та Пучіні (74).

Опера Вайля і Кайзера. Кайзер написав лібрето до опери Вайля „Цар фотографується“, яка нещодавно була виста-

влена на сцені оперного театру у Ляйпцігу. Дія відбувається в Парижі, в ательє фотографа, до якого через годину має прийти цар, щоб фотографуватися. Раптом до ательє вскакує група невідомих, яка готує на царя замах: в апарат вкладають механічного револьвера, який у відповідний момент має засипати царя кулями. Але цареві, як на те, сподобалася гарненька фотографістка і він затуляє справу зі своїм фотографуванням. Натомість він жартує і, жартуючи, прохає її сісти на своє місце проти апарату з тим, щоб раніш її фотографувати. В той час в ательє вдирається поліція й викриває змовців. Оце й усе, чим живиться посередній німецький міщух, бо з музичного боку опера невисокої якості.

ІТАЛІЯ

Д'Анунціо пише... Д'Анунціо спеціально заходився писати нову річ для двох італійських артисток — Ірми та Емми Граматік. Крім того, викінчив до друку перший том своїх спогадів під назвою „Мої товариші з очима, але без вій“.

Муссоліні фотографується. Рекламуючи свою особу, Муссоліні замовив собі величезну (найбільшу у світі?) фотографію, яка має 20 метрів довжини й 15 — ширини. Місце, де стоятиме цей портрет, ще невідоме.

ЕСПАНІЯ

Уряд і де-Унамуно. Як відомо, свого часу королівським декретом де-Унамуно було позбавлено права займати катедру при Саламанському університеті. Тепер

найвищий суд це право знову повернув поетові, але король рішуче запротестував проти цієї постанови суду.

ЧЕХОСЛОВАЧЧИНА

Смерть Антонія Сова. Протягом цього року чеське письменство й мистецтво зазнало багато болючих втрат. Два місяці тому помер відомий повістьяр К. М. Чапек-Ход, у першій половині серпня скінчив своє життя найкращий сучасний чеський композитор Лео Яначек, а в кінці серпня, після довгої та важкої хвороби, загаснув один з найбільших представників чеської поезії — Антоній Сова. Вперше виступив він з томиком своїх поезій („Реалістичні строфи“) у 1891 році, після чого що-року випускав по одній збірці лірики, але загальне визнання свого таланту здобув щойно 1894 року, коли з'явилася його

збірка „Опір і співчуття“. Треба сказати, що тоді були такі часи, коли чеський народ уперто змагався з централістичним Віднем та з німецькою меншістю у самій Чехії, де вона намагалася захопити владу на всіх ділянках життя.

Завдяки особливим умовам майже ціла чеська промисловість перебувала в німецьких руках, а німецькі промисловці, підтримуючи германізацію країни, одночасно ганебно визискували чеське робітництво. Серед атмосфери змагання співчуття відомого поета знайшло широкий відгук у робітничих масах і, разом з тим, зміцнився робітничий опір проти визискувачів. Сова

Хроніка

разу ж став народнім співцем, кожний його новий твір — громадською подією на тлі чеського життя.

Його лірика є різностороння. Від безтурботної народньої пісеньки й до глибоких, полум'яних дум над трагічним становищем пригнобленого народу — все знаходило в ньому певно визначене місце.

Поза лірикою, чудово писав балади, про які критики казали, що вони подібні до балад Керуди. Сова — лірик радості й смутку життя — ввів раз-у-раз промовляти гострим тоном рішучого протесту, що лунав далеко поза межами Чехії. Під час одного епізоду з часів німецьких змагань, коли відомий німецький історик, Моммсен, казав своїм учням: „Товчіть

чеські лоби“, Сова племінним віршем навчив німецького професора людяности.

Крім лірики та балад, Сова лишив значний доробок прозою. Його оповідання та нариси також здобули широку популярність у світі, а така повість, як „Панкрат Будецьо-бадакун“, перекладена майже на всі європейські мови. До найпопулярніших творів Соби належить томик поезій „Про любов, кохання та зрад“. Народився Сова у Падаві (південна Чехія) і в своїй великій повісті „Тома Бояр“ розповідає про важке селянське життя одєї частини своєї батьківщини, яка в ті часи мало чим відрізнялася від життя цілої країни. Найголовніша риса творчости Соби — це його любов до трудящих мас, яку він зберіг у собі до краю.

У ЗАКОРДОННИХ ВИДАВНИЦТВАХ

Вийшло з друку:

Німеччина: Кольб, Аннета — Дафна Гербст (Роман з життя мюнхенського „вищого світу“ перед початком війни). Цвайг, Арнольд — Боротьба за сержанта Грішу (Роман з життя німецької окупаційної армії у Польщі під час війни). Цвайг Стефан — Три пости — творці свого життя з Козанова, Стендаль, Толстой, Венер Йозеф Магнус — Весілля короля (Роман з сучасного селянського побуту). Келлерман

Бернгард — На караванних шляхах Персії (подорожні ескізи).

Франція: Дюкло Анрі — Пруйський ігумен (історичний роман). Мартен дю Гар — Роже — Опух (побутова комедія на три акти). Пуляй Анрі — Божевільний експрес (новела авантурного змісту). Дюпуї Огюст — Галл (історичний роман). Жід Андре — Поворот з озера чад (подорожні нотатки). Шаброль Анрі — Лірика тіла (збірка ліричних поезій спортивного місту).

З листопада місяця п. р. Державне Видавництво України розпочинає видавати періодичний альманах (місячник) — „Літературний ярмарок“. В альманахові будуть друкуватися вірші, оповідання, повісті, романи, п'єси, гуморески, подорожні нотатки, побутові нариси то-що. До співробітництва в „Літературному ярмаркові“ запрошуються письменників усіх художніх шкіл, напрямків і угруповань. Редакція альманаху дає місце і реалістам, і натуралістам, і футуристам, і динамістам, і романтикам, незалежно від того, в якій літературній організації вони перебувають, а також і всім письменникам, що не належать до вищеназваних шкіл та угруповань. Альманах розраховує на **масового читача**.

Державне Видавництво звертається до всіх письменників з проханням надсилати свої твори до альманаху „Літературний ярмарок“.

Адреса така: Харків, Державне Видавництво України, вул. К. Лібкнехта, № 31, редакція альманаху „Літературний ярмарок“.

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ:
ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ ДВОТИЖНЕВИЙ ОРГАН ЦК КП(б)У
БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ

ЖУРНАЛ МАЄ СВОЇМ ЗАВДАННЯМ:

- 1) Освітлювати головні питання нашого соціалістичного будівництва в галузях політики та економіки.
- 2) Розробляти головні питання марксизму й лєнінізму та боронити їх від усяких перекручувань.
- 3) Освітлювати завдання й особливості культурного будівництва УСРР.
- 5) Освітлювати міжнародне життя й особливо міжнародній комуністичний рух.

Редакція міститься: Харків, вул. Лібкнехта, 64, ЦК КП(б)У

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На 12 міс. — 6 крб. 50 коп., на 6 міс. — 3 крб. 40 коп., на 3 міс. — 1 крб. 75 коп., на 1 міс. — 60 коп. Окреме число — 40 коп.

ТРИМІСЯЧНИЙ ЖУРНАЛ
ПРАПОР МАРКСИЗМУ

ОРГАН УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ МАРКСИЗМУ

„Прапор Марксизму“ має завдання висвітлювати дослідження з різних галузей марксизму, об'єднуючи навколо себе марксистські наукові сили України.

Журнал „Прапор Марксизму“ редагує редакційна колегія:
М. Скрипник, М. Попов, В. Юринець, М. Яворський,
Г. Рохкін.

Адреса редакції: Харків, вул. Равенства й Братерства, № 21б

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На 1 рік (4 вип.) — 8 крб., на 6 міс. (2 вип.) — 4 крб. 50 коп.
Окреме число — 2 крб. 50 коп.

ДВУХМІСЯЧНИЙ ЖУРНАЛ
ЛЕТОПИСЬ РЕВОЛЮЦІИ

ОРГАН ИСТПАРТА УКРАИНЫ

Задачей „Летописи Революции“ является освещение истории революционной партии пролетариата КП(б)У и борьбы рабочих и крестьянских масс Украины за свое освобождение.

Редакция: Харьков, ул. Свободной Академии, 4

ПОДПИСНАЯ ЦЕНА:

1 год (6 книг) — 8 руб., 6 мес. (3 книги) — 4 руб. 50 коп.
Отдельный номер — 1 руб. 75 коп.

Передплату принимают: СЕКТОР ПЕРІОДВИДАНЬ ДВУ
Харків, Сергіївська пл., Московські ряди, № 11,
уповноважені періодсектору по всіх містах України